

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halil İbrahim SARICA

Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

TOKAT
Haziran, 2019

JÜRİ İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Halil İbrahim SARICA'nın 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi adlı çalışması 27.06.2019 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Selman ABLAK

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

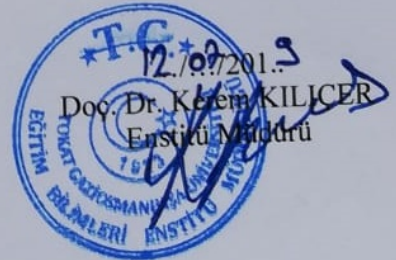
Üye : Dr. Öğr. Üyesi İsa TAK

İmza

.....
.....
.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirildiğini; bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programı ile taradığımı, bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder, sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

Tarih 27/06/2019
Halil İbrahim SARICA

ÖNSÖZ

2018 yılında değişen sosyal bilgiler öğretim programıyla birlikte ders kitapları da yenilenmiştir. Bu değişimle birlikte ülkemiz de 6. sınıf sosyal bilgiler dersi için MEB yayınlarının hazırladığı sosyal bilgiler ders kitabı kullanılmaya başlanmıştır.

Bu araştırmada, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlarının hazırlanmış olduğu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleriyle genel değerlendirilmesini yapmak ve daha işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın alana faydalı olması dileğiyle...

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bu araştırmanın oluşturulmasında yardımlarına her daim başvuru yaptığım çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Sn. Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ'e, değerli hocam Sn. Dr. Öğretim Üyesi İsa TAK 'a;

Kendi iş yoğunluğu arasında araştırma sürecimde beni hiç yalnız bırakmayan aziz dostum Sn. Arş. Gör. Abdulkerim DEMİR'e;

Araştırmanın başlangıcından tamamlanıncaya kadar geçen sürede katkısı olan bütün dostlarıma, araştırmaya katılan kıymetli sosyal bilgiler öğretmenlerine;

Ve araştırmanın süresince sabırla her daim destekçim olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sarıca, Halil İbrahim

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk Sönmez

Haziran 2019, xiii + 70 sayfa

Eğitim-öğretim yaşantısının en önemli öğretim materyallerinin başında hiç kuşkusuz ders kitapları gelmektedir. Toplumsal yaşamda önemli bir yere sahip değerleri bireylere kazandırmayı hedefleyen sosyal bilgiler dersinin, ders kitabı iyi hazırlanmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı onayladığı ve yayınladığı öğretim programları çerçevesinde oluşturduğu komisyonlara ders kitapları hazırlatmaktadır. 2018 yılında değişen sosyal bilgiler öğretim programıyla birlikte ders kitapları da yenilenmiştir. Bu değişimle birlikte ülkemizde 6. sınıf sosyal bilgiler dersi için MEB yayınlarının hazırladığı sosyal bilgiler ders kitabı kullanılmaya başlanmıştır.

Bu araştırmada, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlarının hazırlamış olduğu 6. Sınıf Sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleriyle genel değerlendirilmesini yapmak ve daha işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Yapılan araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlarına ait 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kullanıldığı ülkemizdeki bütün ortaokullarda görev yapan ve 6. sınıf sosyal bilgiler dersine giren öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini temsil eden örneklem ise Tokat'ta 6. sınıf sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerden belirlenmiş ve bu okullardaki öğretmenler arasından rastlantısal olarak seçilmiştir. Araştırma örneklemini içerisinde Tokat il ve ilçe merkezleriyle birlikte köylerde bulunan ortaokullarda görev yapan 153 sosyal bilgiler öğretmeni ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniklerinden anket kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerin yorumlanmasında istatistiki olarak frekans,

yüzde, çarpıklık, basıklık, standart sapma ve parametrik testlerden t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır.

Araştırma sonuçları, öğretmen görüşlerine göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının genel olarak teknik tasarım ve düzenleme ile dil ve anlatımının ölçütlere uygunluğu çok yüksek düzeyde; içeriğinin ölçütlere uygunluğu yüksek düzeyde; ölçme ve değerlendirmenin ölçütlere uygunluğu ise orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım bölümlerine verilen puanların ortalamaları ile değişkenler arasında ilişkiye bakıldığında; ölçme ve değerlendirme bölümüne verilen puanların ortalamalarında cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık; içerik bölümüne verilen puanların ortalamalarında mesleki kıdem ve seminer veya kurumunuzca verilen kurs alma durumlarına bağlı anlamlı bir farklılık görülmüştür. Yaş grupları, eğitim durumları ve süreli yayın takip etme değişkenleri ile öğretmenlerin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme bölümlerinde eksiklikler tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sosyal bilgiler, öğretim materyali, ders kitabı

ABSTRACT

THE EVALUATION OF 6th GRADE SOCIAL STUDIES COURSE BOOKS ACCORDING TO TEACHERS' OPINIONS

Sarıca, Halil İbrahim

Master's Thesis, Department of Social Studies Education

Supervisor: Assoc.Prof.Dr. Ömer Faruk Sönmez

June 2019, xiii + 70 page

The course books are the most important material in education life. The Social studies course book which aim to have common values to students in Social life, should be arranged well for education. The ministry of education has committee prepare course books. In 2018 the Social studies education program have changed and Social studies course books have renew. After this change, the schools start to use new Social studies course book prepared by MEB publications for 6th grade Social studies course.

This research aims to evaluate the Social studies course books for 6th grade in 2018-2019 opinions of academic year, together with teachers and aims to contribute that these books are functional. In this search, descriptive survey model is used which are of the quantitative research method. In this search, the teachers who use these course books in their lessons have duty. The sample representing the universe of the study was determined among the teachers who entered the 6th grade Social studies course in Tokat and was selected randomly among the teachers in these schools. This search has been carried out with 153 social studies teachers working in secondary schools in Tokat. In this research, one of the data collection techniques the questionnaire was used. The data obtained from the study were analyzed by using SPSS for Windows 22.0 program. For the interpretation of the analyzes, frequency, percentage, skewness, kurtosis and standard deviation, t test and ANOVA test were used in this research.

The result of the research shows that according to the teachers opinions, the 6th grade Social studies course book has a very high level of technical design and regulation and the compatibility of the expression and language with the criteria in general, beside

the compliance of the measurement and evaluation with the criteria is at an intermediate level. When examining the relationship between the variables given to the technical design and editing, content, language and expression sections of the Social studies course book and the variables given, a significant difference in the mean of scores given in the assessment and evaluation section, there is a significant difference in the average of scores given in the content section due to the status of receiving vocational seniority and seminar or in service training. There was no meaningful difference between age groups, educational status and periodical publication follow-up variables and teachers' evaluation of the 6th grade Social studies book. Some deficiencies have been identified in the technical design, regulation, content, language, measurement and evaluation sections of the book.

Key words: Social studies, teaching material, course book.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ İMZA SAYFASI	i
ETİK SÖZLEŞME.....	ii
ÖNSÖZ	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	3
Araştırmanın Amacı.....	9
Araştırmanın Önemi	10
Sınırlılıklar	11
Sayıtlar.....	12
Tanımlar.....	12
BÖLÜM II	14
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
Sosyal Bilimler	14
Sosyal Bilgiler Kavramı.....	16
Dünyada Sosyal Bilgiler	18
Türkiye'de Sosyal Bilgiler	20
Derslerde Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerinin Önemi	25
Öğretim Materyali Olarak Ders Kitabının Önemi	27
Ders Kitaplarının Genel Özellikleri.....	29
BÖLÜM III.....	32
YÖNTEM	32
Araştırmanın Modeli.....	32
İlişkili Tarama Modeli	32
Evren ve Örneklem	33
Ölçme Araçları.....	36
Veri Toplama Süreci.....	37
Verilerin Çözümlemesi	37

BÖLÜM IV	39
BULGULAR.....	39
BÖLÜM V	50
TARTIŞMA	50
BÖLÜM VI.....	52
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	52
Sonuçlar	52
Öneriler	54
KAYNAKÇA.....	57
EKLER.....	62
Ek 1. Araştırma İzni Talep ve Onayı	62
Ek 2. Öğretmen Anket Formu İzin Onayı.....	64
Ek 3. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi Öğretmen Anketi.....	65
Ek 4. Özgeçmiş	70

TABLolar LİSESİ

	Sayfa
Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	33
Tablo 2. Katılımcıların Yaş Gurubuna Göre Dağılımı	34
Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	34
Tablo 4. Katılımcıların Mesleki kıdemlerine göre dağılımı	34
Tablo 5. Katılımcıların Seminer Veya Hizmet İçi Eğitim Kursu Alma Durumlarına Göre Dağılımı	35
Tablo 6. Katılımcıların Süreli Yayın Takip Etme Durumlarına Göre Dağılımı	35
Tablo 7. Cronbach Alfa Değeri.....	36
Tablo 8. Çarpıklık ve Basıklık Değeri.....	37
Tablo 9. Bağımlı, Bağımsız Değişkenler ve Kullanılan Testler	38
Tablo 10. Teknik Tasarım ve Düzenleme Bölümü Verileri	39
Tablo 11. İçerik Bölümü Verileri	41
Tablo 12. Dil ve Anlatım Verileri.....	43
Tablo 13. Ölçme ve Değerlendirme Verileri	44
Tablo 14. Betimsel İstatistik Verileri.....	45
Tablo 15. Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Verileri	45
Tablo 16. Mesleki Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi.....	46
Tablo 17. Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi	47
Tablo 18. Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Testi	48
Tablo 19. Seminer Veya Hizmet İçi Eğitim Değişkenine Göre t Testi	48
Tablo 20. Süreli Yayın Takibi Değişkenine Göre t Testi	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Bilimler.....	14
Şekil 2. Sosyal Bilimler	16
Şekil 3. Sosyal Bilgiler	17

KISALTMALAR LİSTESİ

$\bar{X}$: Ortalama

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

akt: Aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

N: Kişi sayısı

NCSS: National Council of the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)

p: Anlamlılık Düzeyi

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)

Ss: Standart sapma

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanoğlu varlığının her döneminde eğitim-öğretime ihtiyaç duymuştur. Yaşanılan her dönemde toplumların, ihtiyaca göre değişiklik gösteren, farklı görünümlere bürünen, değişik yönelimleri, arzu ve amaçları vardır. Bu kapsamda, değişiklik göstererek yeni görünümlere cevap üretecek veya bunları göğüsleyecek etkin vatandaşlara istek duyulur. Bu istekleri karşılamada eğitim-öğretimin önemi yadsınamayacak derecede önemlidir (Başaran, 1996, s. 70).

Günümüzde her geçen gün anlaşılması güç olan toplum ve dünya sorunları ile baş edebilecek çocukların eğitilmesi hem toplumun hem de toplumsal yapının kurumsallaşması olan devletlerin eğitim kurumlarının en önemli hedefleri içerisinde yerini almıştır. Bu kapsamda hedefler doğrultusunda eğitimini tamamlayan çocukların üyesi olduğu toplum ve ülkelerin etkin ve kıymet verdiği davranışları edinirken aynı sürede dünya sorunlarına hassasiyetle yaklaşan, bütün insanların kıymet verdiği davranışlara sahip etkin bir vatandaş olarak da yetiştirilmeleri talep edilmektedir (Turan ve Yıldırım, 2016). Bireyin mensubu olduğu milletin ve devletin istediği vatandaş tipini yetiştirmek için okullarda sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır.

Sosyal bilgiler dersi, çocuğu içinde bulunduğu toplumun etkin bir üyesi yaparak, çocuğun gelişmelerini yakından takip edip, karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmesine yardımcı olur. Sosyal bilgiler dersi, milli kültür, tarih ve değerlerini benimseyen, saygılı, çevreye karşı duyarlı bireylerin yetişmesini sağlayan, edindiği bilgileri yorumlayabilen ve kullanabilen, eleştirel düşünen, üretken, toplumsal sorumluluklarının ve haklarının farkında olan, vatandaşlık bilinci gelişmiş, bilgiye ulaşma yöntemlerini bilen ve bunları uygulayabilen vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiştir (Yeşiltaş, 2006).

İlkokul ve ortaokul çağındaki çocukların aileden başlayan ve öğretim hayatının her kademesinde ve içerisinde bulunduğu toplumun sosyal, iktisadi, etkin vb. tüm eylem ve koşulları topyekûn bir anlayışla bakmak ve çocukları bu alanlarla ilgili gerekli donanımı sağlayarak yoğuran ve toplumun devamlılığını sağlamak için bütünleştirilmiş bir program olarak sunulan sosyal bilgiler ilk defa Amerika Birleşik Devletleri

(ABD)'deki eğitim kurumlarında ders olarak verilmeye başlanmış olup, bu süreçten sonra Avrupa'nın ve dünyanın farklı ülkelerinde de ders olarak yerini almıştır. Türkiye'de ise bu ders 1968 yılından itibaren eğitim kurumlarında ders olarak yerini almıştır (Turan ve Yıldırım, 2016).

2005 yılında ilköğretim 4-7. sınıflar düzeyinde yeni öğrenme alanları ve yapılandırmacı eğitim yaklaşımı esas alınarak yeni sosyal bilgiler öğretim programı uygulamaya konulmuştur. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımı, öğretmeni merkezden alıp öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımdır. Böylece öğrenci eğitim- öğretim etkinliklerine katılımlarında aktif olacak, gerçekleşen eğitim yaşantısı o yönde gelişecek ve bu sayede elde ettiği yeni öğrenmeleri eski öğrenmeleriyle sentezleyerek tekrar yapılındıracaktır (Özmen, 2004).

Bu doğrultuda sosyal bilgiler ders konuları, 4-7. sınıflarının hepsini birlikte içine alarak yapılandırılmıştır. Programda kavram, beceri, değer, kazanım ve öğrenme alanı gibi birçok alan sosyal bilgilerin merkezine alınmış olup, bilginin yanında beceri ve değerlerin de önemi artmıştır. Programın içeriği modern strateji, yöntem ve tekniklerin kullanımına elverişli olacak şekilde yapılandırılmıştır. Programda ürüne değil sürece dayalı değerlendirme modeli benimsenmiş olup, eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğretim araç-gereç ve materyallerinden yararlanılması önemle vurgulanmıştır (Ata, 2006; Kaymakçı, 2009; akt. Çelikkaya, 2013, s. 40).

Yeni düzenlemeyle birlikte öğrenci merkezli, kavram ve bilgilerin yeniden yapılandırılması, öğrenmeyi öğrenme, strateji ve teknik, teknoloji ve materyallerin kullanılması gibi esaslar dikkate alınmıştır. Bu anlayışla tasarlanmış ders kitapları, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olmak üzere üç destekleyici kaynak geliştirilmiştir (Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 26).

Araştırmanın konusunu geliştirilen bu kaynaklardan olan ders kitabı oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalara göre ülkemizde son 20 yılda farklı yayınevi ve yazarlar tarafından çok fazla sosyal bilgiler ders kitabı kullanıldığı görülmüştür. Yeniden düzenlenen öğretim programıyla birlikte, bu programa uygun yeni ders kitapları da yayınlanmıştır. Bu araştırma, yayınlanan bu kitapların öğretim programının amaçlarına ulaşmasında, öğretmene ve öğrenciye ne düzeyde yardımcı olduğunu, kitabın teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerinin

öğretmen görüşleri doğrultusunda genel olarak değerlendirilmesini yapmak için hazırlanmış bir araştırmadır.

Bu araştırmanın amacı, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlarının hazırlanmış olduğu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleriyle genel değerlendirmesini yapmaktır. Sosyal bilgiler ders kitabının belirli ölçütler kullanılarak incelenmesi sonucunda söz konusu kitabın kullanılabilirliğini artırmak ve eksikliklerinin giderilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem tanımı, araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, varsayımları, planı, literatüre beklenen katkıları ve çalışmada kullanılıp açıklanması düşünülen kavramların tanımları gibi araştırma ile ilgili genel bilgilere; ikinci bölümde ilgili alanda daha önce yapılan çalışmalar ve onların bulgularına; üçüncü bölümde bu araştırma için izlenecek yöntemle ilgili bilgilere; dördüncü bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulgulara; beşinci bölümde daha önce aynı alanda yapılmış olan araştırma sonuçları ile tartışmalara; altıncı bölümde ise ulaşılmış olduğumuz sonuç ve eksikliklerin tamamlanması için sunmuş olduğumuz önerilere yer verilmiştir.

Problem Durumu

Bireye eğitim-öğretim yoluyla toplumun istediği yönde kazandırılmak istenen bütün davranışlar öğretim programları vesilesiyle amacına ulaşmaktadır. Toplumun yapı taşını oluşturan bireyin beklentilerini karşılayacak şekilde yetiştirilmelerinde, toplumun kurumsallaşması sonucu oluşan devletin eğitim-öğretim ve dünya görüşünün belirlenmesinde öğretim programlarının büyük önemi vardır. Öğretim programı bir ülkedeki verilmesi gereken eğitim-öğretimin ana çerçevesini oluşturmaktadır. Bu sebeple toplumun beklentilerini karşılayacak olan bireyleri eğitmek için öğretim programlarını iletirmek ve uygulamak kaçınılmazdır (Sönmez, 2010).

Geliştirilip uygulamaya konulan öğretim programını yansıtacak ve belirlenen öğrenme alanlarındaki kazanım ve değerlerin öğretilmesinde kullanılacak olan ders kitapları yayımlanarak okutulmalıdır.

Ders kitapları öğrenme-öğretme etkinliklerini belirleyen başlı başına bir öğrenme ve öğretme ortamıdır. Öğretim programı çerçevesinde kazanım alanları doğrultusunda öğrencinin neler öğreneceği, öğretmenin neler öğreteceği hususunda ders kitapları önemli bir belirleyici konumundadır (Aksoy ve Sönmez, 2012).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 6. sınıf sosyal bilgiler dersi için son yıllarda farklı yayınevlerinin kitaplarını kullanmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı 2018 yılında değişmiş olup bu değişiklikle birlikte yeni öğretim programına uygun 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları yayımlanmış ve okutulmaya başlanmıştır. Ülke genelinde MEB yayınlarının yayımlanmış olduğu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı öğretim materyali olarak kullanılmaktadır.

Değişen sosyal bilgiler öğretim program içeriğine uygun olarak hazırlanan MEB yayınlarına ait 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı; teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme açısından öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilecektir.

Akbuğa (2010), “İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri (Konya ili örneği)” adlı araştırmasında sınıf öğretmenlerinin her ne kadar alanının dışında bir ders olsa da öğretmenliğini yaptığı sınıflarda sosyal bilgiler dersine girenlerin bu derse ilişkin kitabı öğretmenlerin bakış açılarına göre değerlendirilmeyi amaçlamıştır. Araştırması, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı eğitim kurumlarında sosyal bilgiler dersi için kullanılmakta olan ders kitaplarını yine bu kitapları kullanan eğitimcilerin bakış açısıyla değerlendirme gayesi gütmüştür. Araştırmasında, konuyla ilgili bulgulara ulaşmak için öğretmenlerin bakış açılarını belirtebilecekleri 55 sorudan meydana gelen bir anket formu kullanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; öğretmenlerin bakış açıları sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarının eğitim-öğretim materyali olarak yönetmelikteki kriterlere uygun olduğu görüşüne varmıştır.

Çetin (2008), “6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi” adlı araştırmasında 2005 yılında eğitim kurumlarında kullanılmak üzere okutulmaya başlanan sosyal bilgiler ders kitabının yönetmelikteki kriterlere uygunluğu kapsamında öğretmenlerin bakış açılarını araştırmıştır. Bu maksatla konuyla ilgili hazırlanan anketi 117 öğretmene uygulamıştır.

Araştırma sonucunda; öğretmenlerin 6.sınıfların derslerinde kullanmış oldukları ders kitabının konularından önce yer alan hazırlık çalışmaları ve programda yer alan beceri ve değerleri kazandırmada araç-gereç ve öğretim materyali bakımından yetersiz, yönetmelikte yer alan diğer kriterler bakımından ise yeterli bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çetin (2016), “İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi” adlı araştırmasında 2015-2016 eğitim öğretim yılında Ağrı ilinde okutulmakta olan beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çeşitli kriterler doğrultusunda değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bu kriterler; ders kitabının biçimsel, içerik, kullanılan dil unsurları ve ders kitabının ölçme ve değerlendirme açısından analiz edilmesidir. Araştırmada sonuca ulaşmak ve veri desteği sağlamak için öğretmen anket formları kullanmıştır. Hazırlanan anket formları Ağrı kent merkezi ile ilçeleri olan Tutak ve Patnos ilçelerinde bulunan 38 ortaokulda 55 sosyal bilgiler öğretmenine uygulamıştır. Ders kitaplarının uygulayıcıları öğretmenler olduğu için öğretmen görüşleri alınarak ders kitaplarının analiz edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Yapılan araştırma sonucuna göre; öğretmenlerin ders kitabının biçimsel, içerik, kullanılan dil unsurları açısından olumlu görüşe sahip oldukları tespit etmiştir. Öğretmenlerin ders kitabını, içerik ve ölçme- değerlendirme konusunda yeterli bulmadıklarını tespit etmiştir.

Çimen Kurt (2017), “6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı ve tutumlarının belirlenmesi” adlı araştırmasında 6. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim planı esas alınarak hazırlanmış sosyal bilgiler ders kitabına ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmasının çalışma grubunu 2016-2017 eğitim öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ortaokullarda 6. sınıflarda görev yapan 132 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmasında veri toplama aracı olarak daha önceden başka bir araştırmacı tarafından geliştirilen "Öğretmen Anketi" kullanmıştır. Yapılan çalışmada ortaöğretim okullarında görev yapan 6. sınıf 132 sosyal bilgiler öğretmenin sosyal bilgiler ders kitabına ilişkin görüşleri yüzde ve frekans yöntemi ile belirlemiş ve yorumlamıştır. Araştırma sonucuna göre, "tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı bölümünü" ve "dil ve anlatım bölümünü" genel olarak olumlu bulmuş, içerik bölümünü genel olarak yetersiz bulmuştur.

Esen (2017), “7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi” adlı araştırmasında ders kitabının tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, içerik, kullanımında karşılaşılan güçlükler, kazanımlara ulaştırmadaki katkısı araştırmıştır. Yapılan çalışma sonucunda; zamandizin aksaklığı, yersiz öğreti olması, kazanımlara ulaştıramama gibi eksiklikleri tespit etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin hedefe ulaşma sürecinde ek öğretim materyaline gereksinim duyduklarına ve yardımcı kitaplara yöneldikleri sonucuna ulaşmıştır.

Kayabaşı (2003), “İlköğretim okulu sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri (Sakarya ili örneği)” adlı araştırmasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2002-2003 eğitim-öğretim yılında okutulan ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım, içerik ve estetik açıdan öğretmen ve öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Betimsel nitelikte olan çalışmada öncelikle konuyla ilgili literatür taramış ve bu literatüre dayanarak öğretmen ve öğrenciler için ayrı anketler hazırlamıştır. Daha sonraki aşamada hazırlanan anketleri, Sakarya ili merkez ilçe sınırları içinde yer alan ilköğretim okullarında görevli sosyal bilgiler branş öğretmenleri ve 4. 5. sınıf okutan sınıf öğretmenleri ile 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören öğrencilere uygulamıştır. Son aşamada ise uygulamanın sonucunda elde edilen verilerin yorumlaması yoluna gitmiştir. Ankete katılan öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında tasarıma yönelik; şekil, grafik ve tabloların yeterince dikkat çekmediğini, öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve akılda tutulacak nitelikte olmadığı görüşünde olduğu kanaatine varmıştır. Öğrenciler de kitaplarda yer alan şekil, grafik ve tabloları üzerinden zaman geçtikten sonra hatırlayamadıklarını belirterek bu görüşü desteklemişlerdir. İçeriğe yönelik olarak öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencinin gelişim düzeyine uygun olmadığını, taksonomik bir sıra izlemediğini, bireysel farklılıklara uyarlanamadığını, eleştirici bir bakış açısının bulunmadığını, evrensel değerlere yeterince yer verilmediğini, bölümler arasında bir bütünlük olmadığını ve bir sonraki sınıfa hazırlarken, bir önceki sınıfla bağlantı kurulamadığı görüşünde olduğu kanaatine varmıştır. Özellikle estetik boyutuyla ilgili olarak da öğretmenler mevcut ders kitabının, ders kitabında bulunması gereken niteliklere yeterince sahip olmadığı görüşünde olduğunu tespit etmiştir.

Özsoy Sümengen (2010), “2007-2008 öğretim yılı ilköğretim IV. ve V. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi” adlı çalışmasında 2007-2008 eğitim-öğretim döneminde ülkemizdeki eğitim kurumlarında sosyal bilgiler

dersi için kullanılmakta olan ders kitabının yönetmelikteki kriterlere uygunluğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmasının çalışma evrenini, 2007-2008 öğretim yılında T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarında okutulmak üzere Talim ve Terbiye Kurulu'nca onaylanmış ders kitapları, araştırmanın örneklemini ise bu kitap listesinden seçilmiş her sınıf düzeyinde toplam 4 adet sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem, tezin amacı, tezin önemi ve konu ile ilgili araştırmalar yer almaktadır. İkinci bölümde, Türkiye'de sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca, sosyal bilgiler öğretiminde etkili olan faktörler ve ders kitapları ile ilgili yasal düzenlemeler konusu üzerinde durmuştur. Araştırmanın yönteminin incelendiği üçüncü bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örneklemini, veri toplama araçları ve uygulama ile verilerin analizine ilişkin bilgilere yer vermiştir. Veri toplama aracı olarak sosyal bilgiler ders kitaplarını Ders Kitabı Özelliklerine Uygunluk Açısından Değerlendirme Ölçeği kullanmıştır. Sonuçları istatistik tekniklerle bilgisayar ortamında analiz etmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünü oluşturan bulgular ve yorumlar kısmında araştırma sonucunda elde edilen bulgular, tablo ve açıklamaları birlikte verip yorumlamıştır. Araştırmanın beşinci bölümü olan sonuç ve öneriler bölümünde ise elde edilen bulgulara dayanarak sonuçlara yer vermiş ve sonra öneriler sunmuştur. Elde ettiği bulgular şöyledir: Ders kitaplarının içerik niteliklerine uygunluğuyla ilgili eksiklikler gözlemlemiştir. İçerik yönünden kitapların öğrencilerin ilgilerini çekecek gelişmişlikte olmadığını gözlemlemiştir. Ders kitaplarında öğretim programının ön gördüğü ve öğrencilere edindirilmek istenen bilgi ve becerileri daha iyi kavramalarına yardımcı olacak yeteri kadar örneklere yer verilmediğini gözlemlemiştir. Ders kitaplarının içerisinde geçen konuların anlatımı için kullanılan dil ve anlatım, bireylerin yaşantısında kullandığı dili yeteri kadar yansıtmadığını tespit etmiştir. Ders kitaplarının kapak özellikleriyle ilgili yetersizlikler gözlemlemiştir. Kapak özelliklerinin öğrencilerin ilgilerini çekebilecek nitelikte olmadığını gözlemlemiştir. Ders kitaplarının dış yapı özellikler bakımından standartlardan kısmen uzaklaşıldığı gözlemlemiştir.

Turan (2015), “Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi” adlı araştırmasında 2014-2015 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen bakış açılarına göre araştırıp değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ders kitabının tasarım, görsel düzen ve fiziksel yapı bakımından genel olarak olumlu, kaynakça ve sözlük bölümlerine yönelik çok

olumlu düşüncelere sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. İçerik boyutunu ise genel olarak kısmen olumlu sonucuna ulaşırken, dil ve anlatım boyutunda ise olumlu düşüncelere sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Ulu Kalın (2007), “Sosyal bilgiler öğretim programı (2004) ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi” adlı araştırmayı yapmıştır. Araştırma sonunda; 2004 yılında önce pilot okullarda uygulanmaya başlanan ve ardından 2005-2006 eğitim-öğretim yılında tüm yurt genelinde uygulanan yeni sosyal bilgiler öğretim programının öğrenci merkezli olduğu; ancak Türkiye şartlarında bölgesel farklılıklardan dolayı yeterli olmadığını gözlemlemiştir. Aynı şekilde yeni program dâhilinde oluşturulan ders kitabının da, merkeze öğrenciyi alan, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımlar elde edebileceği, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye yönelik etkinliklerden oluşan bir kitap olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ders kitabı ve programın uygulanmasından elde edilen araştırma sonuçlarının aynı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçların başarısız olmasının nedenleri bölgesel ve sosyo-ekonomik farklılıklar olarak açıklamaktadır.

Uzun Turan (2003), “İlköğretim altıncı ve yedinci sınıf öğrencileri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri” adlı çalışmasında ülkemizdeki eğitim kurumlarındaki sosyal bilgiler dersi için kullanılmak üzere oluşturulmuş ders kitaplarının bu dersi veren eğitimciler ile bu dersi almakta olan öğrencilerin bakış açılarına bağlı olarak değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmasında kullanacağı bulgulara ulaşmak amacıyla örneklemini oluşturan grupların konuyla ilgili düşüncelerini belirleyebilmek için 80 sorudan meydana gelen eğitimcilere uygulamış olduğu anket formu ile bu dersi almakta olan öğrencilerin düşüncelerini belirleyebilmek için uygulamış olduğu 54 sorudan meydana gelen anket formu kullanmıştır. Araştırmasında sonuca ulaşmak için ihtiyacı olan bulguları toplama süreci bitip bunları çözümlmeden önce kullanılacak dataları elektronik ortama işlemiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde elde edilen bulguların frekans ve yüzdeleri üzerinden ortaya koymuştur. Örneklem grubu içerisinde yer alan değişkenler arasında bakış açıları bakımından farklılık olup olmadığını tespit etmek için çözümlene yöntemlerinden olan t testinden yararlanmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders kitabının biçimsel, görsel, içerik, dil ve anlatım, alıştırma ve değerlendirme kriterleri bakımından olumlu ya da olumsuz bakış açısı sergilemediklerini; öğrenciler ise ders

kitaplarının değerlendirme kriterleri bakımından olumlu bakış açısına sahip olduklarını tespit etmiştir.

Yılmaz (2016), “Ortaokul 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Eskişehir örneği” adlı araştırmasında ülkemizdeki eğitim kurumlarının 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılmak üzere yayımlanmış olan ders kitabının eğitimcilerin bakış açısı çerçevesinde incelemiş ve değerlendirmiştir. Yapmış olduğu analizler sonucunda cinsiyet, öğrenim durumu, ders kitabı seçimi değişkenlerine bağlı olarak anlamlı fark bulunmadığına; hizmet süresi değişkenine bağlı olarak öğretmenlerin, bilimsel içerik, dil ve anlatım, görsel tasarım öğeleri ve ölçme ve değerlendirme alt boyutuna ait sorulara vermiş oldukları cevaplarda ise anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmanın Amacı

Her devlet kendi eğitim politikasını belirler ve bu doğrultuda hedeflerini koyar, bu hedeflere ulaşabilecek geleceğin yetişkinlerini yetiştirmek için uğraşır. Araç-gereçler ile desteklenen öğretimin yalnızca anlatım dayanan öğretimden daha etkili olduğu konusunda birçok araştırma bulgusuna rastlanmaktadır. Öğretim materyalleri eğitim ve öğretim faaliyetlerini daha fazla faydalı olmasını sağlamada öğretmenlerin en önemli yardımcılarında biridir. Bu sebeple öğrenciler ve öğretmenler için önemli bir öğretim materyalli olan ders kitapları titizlikle seçilmeli ve ulaştığı kitlelerde yaklaşık olarak aynı sonuçların elde edilmesini sağlamalıdır (Ulusoy, 2014, s. 205; Yaşar ve Gültekin, 2012, s. 312) .

Bu anlayışla ülkemizde de değişen eğitim politikaları ve ihtiyaçları doğrultusunda öğretim programına uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine göre ders kitapları hazırlanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı onayladığı ve yayınladığı öğretim programları çerçevesinde oluşturduğu komisyonlara ders kitapları yazdırmaktadır. Ancak bu çalışmalar, ülkemizdeki okulların taleplerini karşılamamaktadır. Öğrenci gruplarının, okul tiplerinin, okuldaki materyal imkânları ve ders saatlerinin farklılığı nedeniyle, bu farklı yapılara yönelik ihtiyaç doğdukça yenilenen ders kitaplarının yazılması gerekmektedir (Ulusoy, 2014, s. 217).

2018 yılında değişen sosyal bilgiler öğretim programıyla birlikte ders kitapları da yenilenmiştir. Bu değişimle birlikte ülkemizde 6. sınıf sosyal bilgiler dersi için MEB yayınlarının hazırladığı sosyal bilgiler ders kitabı kullanılmaya başlanmıştır. Araştırmamızın amacı MEB yayınlarının hazırlamış olduğu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleriyle genel değerlendirmesini yapmaktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabını değerlendirmesinde cinsiyetin etkisi var mıdır?
2. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabını değerlendirmesinde kıdem yılının etkisi var mıdır?
3. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabını değerlendirmesinde yaşları arasında anlam farklılığı var mıdır?
4. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabını değerlendirmesinde kurumlarınca verilen kurs almalarının etkisi var mıdır?
5. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabını değerlendirmesinde süreli yayın takip etme durumları arasında anlam farklılığı var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Günümüzün en etkili silahı olan bilginin, en etkili nasıl öğretilereği ve kullanılacağı önemli sorulardan biridir. Eğitim mekânları, çocukların dikkatini çekecek şekilde içeriği zenginleştirerek düzenlemek, istenilen yönde davranış değişikliği ve ulaşılmak istenilen hedefe ulaşma yolunda öğretilenlerin kalıcı olmasına yardımcı olur. Bilgiye ulaşma yollarını bilen bireylerin yetiştirilmesi ancak derslerde etkin şekilde öğretim araç-gereç ve materyallerinin kullanımı ile gerçekleşebilecektir (Çelikkaya, 2013, s. 45; Yiğit ve diğerleri, 2005).

Öğretim ortamını öğrenciler için daha işlevsel hale getirmek amacıyla öğretim araç-gereç ve materyallerinden faydalanılır. Öğretim materyalleri, öğrenme sürecini kolaylaştırma, zenginleştirme, verimini artırma ve öğrenmeyi daha kalıcı hale getirmede önemli bir yer tutar (Somyürek, 2010, s. 227).

Ülkemizde bilimsel amaçlı yapılan çalışmaların eğitim konusunda ulaşılan neticeye göre nitelik ve nicelik olarak geliştirilmiş ve donatılmış olan öğretim araç-gereç

ve materyaller olması gerektiği gibi kullanıldıkları takdirde, hem öğretilmek istenilenlerin daha kolay öğrenilmekte, hem de elde edilen bilgiler daha kalıcı hale gelmektedir. Böylece istenilen sonuç artmakta, eğitimin kalitesini yükselmektedir (Büyükkaragöz ve Civi, 1999; akt. Çelikkaya, 2013, s. 45).

Öğretim araçları, bilginin öğrenciye ulaştırılabileceği farklı yollar ve ortamlar olarak tanımlanabilir. Öğretim aracı, bir iletişim kanalı olarak, öğretmenle öğrenciler arasında bilgi paylaşımına imkân sağlayan ortamdır. Öğretim materyali ise, farklı araçlarla sunulan bilgiler, mesajlar ve malzemelerdir (Yalın, 2006, s. 92).

Okul süresince derslerde en çok kullanılan araç-gereç ve materyallerin ilki şüphesiz ders kitaplarıdır. Birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan insanlar, gelecek kuşaklara belirlemiş oldukları hedefleri aktarmalarında etkili olan sosyal bilgiler dersinin kitabı eksiksiz olmalıdır. Eksiksiz hazırlanmış bir kitap öğrencinin kendisini içinde bulmasına yardımcı olmalıdır. Ders kitapları öğrencilerin gelişimlerinin her safhasına faydalı olabilecek şekilde hazırlanmalıdır (Demirel, 2006, s. 38).

Öğrencilerin gelişimleri ve eğitimleri üzerinde bu denli önemli olan ders kitapları, inceden inceye araştırılması ve her boyutunun aksaklıklarının tespit edilmesi gerekli gözükmektedir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının da öğretmenler tarafından değerlendirilmeye tabi tutulması gerekir.

Ülkemizde sosyal bilgiler ders kitapları üzerine değerlendirme araştırmaları yapılmıştır. 2018 yılında değişen sosyal bilgiler öğretim programından sonra hazırlanan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına ilişkin öğretmenlerin değerlendirmesi için ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme gibi boyutları dikkate alınarak öğretmenlerin değerlendirmeleri ortaya koyulmuş olup, bu sayede literatüre büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Tokat ilinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı resmi ortaokullar ile sınırlıdır.
2. Araştırma MEB yayınevini hazırlamış olduğu 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.

Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan katılımcılar ankette yer alan sorulara samimi ve objektif bir şekilde cevapladığı varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılanların yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanan yeni 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik yeterli bilgilerinin olduğu varsayılmıştır.
3. Araştırmaya yeteri kadar sayıda katılımcının katıldığı varsayılmaktadır.

Tanımlar

Araştırmamızın daha anlaşılır olması için aşağıdaki tanımları yapmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu tanımlar araştırmamızın temel yapı taşlarını oluşturan tanımlardır.

Sosyal Bilimler: Sosyal bilimler, insanoğlu var olduğundan beri birey ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri üzerinde araştırma yapan bilim dallarının oluşturduğu bir birliktir. Bu kapsamda sosyal bilimler, birey ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri ile ilgili her konuda belirli prensipler dahilinde ortaya konan bilimsel bilgiler anlamını taşımaktadır (Kabapınar, 2014, s. 2).

Sosyal Bilgiler: İnsanları iyi bir yurttaş olarak yetiştirmek için insan ve insanlarla ilgili bilimleri birleştiren bir alandır. Öğretim programları kapsamında sosyal bilgiler; tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi temel bilimlerin yanında antropoloji, arkeoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi bilim dallarını barındıran ve diğer bilimlerle işbirlikçi bir çalışma sağlar (NCSS, 1993).

Öğretim Programı: İnsana eğitim-öğretim yaşantısında ve gelişimin her safhasında bir dersin ulaşmak isteği hedefleri öğretmede kullanılan bütün yöntemler oluşturan mekanizmadır (Demirel, 2003, s. 6).

Öğretim Materyali: Öğretim materyalleri, eğitim yaşantısında eğitimciler tarafından farklı eğitim ortamlarında öğrencilere iletilen araç-gereçlerdir. Bu araç-gereçler öğrencilerin daha fazla duyu organına hitap edecek çeşitlilikteki eğitim ortamlarıdır (Kaya, 2005, s. 26; akt. Aküzüm, 2013, s. 14).

Ders Kitabı: Bütün eğitim yaşantısının her aşamasında kullanılacak olan, anlatılmak istenilen konular kendi alanıyla ilgili oluşturulmuş programlar tarafından belirlenmiş, basılı araç-gereçlerdir (Resmi Gazete, 2005, sayı 25777).

BÖLÜM II

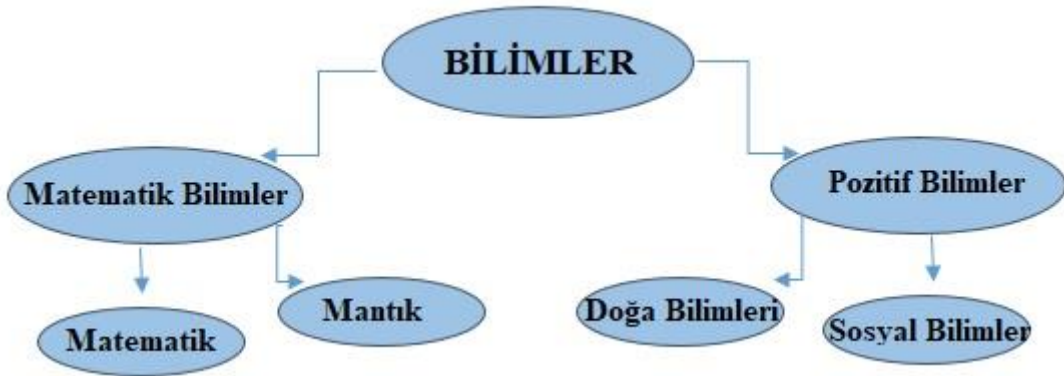
KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmamızın bu bölümünde; öğrenim çağındaki bireylerin ilerideki hayatları boyunca kullanacakları davranışları öğretmeyi ve toplumun istediği yurttaş modeline uygun birey yetiştirmeyi amaçlayan eğitim-öğretim derslerinden biri olan sosyal bilgilerin tanımı, dünyada ve Türkiye’deki değişimleri incelenmiştir.

Sosyal bilgiler bu ismi almadan önce içerik olarak çocuklara öğretilmesi gereken konular tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgileri dersleri içerisinde verilmekteydi. Bir ders olarak düzen içerisinde okutulmaya ilk olarak ABD’de başlanmış ve en başta ağırlıklı olarak tarih dersleri üzerinden yürütülmüştür. 20. yüzyıl boyunca gerek Avrupa’da gerekse ABD’de yaşanan tarihsel olaylar bu derslerin içeriği ve öğretim amaçları üzerinde önemli bir etkide bulunmuştur. Aynı durum Türkiye için de söz konusudur. İmparatorluk dönemi Türkiye’inde yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmeler ile bu gelişmelerin eğitime yüklemiş olduğu beklentiler bütün dersler üzerinde olduğu gibi sosyal bilgiler ve sosyal bilgileri temel oluşturan derslerin gelişimi ve biçimlenmesi üzerinde de önemli bir etki yaratmıştır (Aslan, 2016, s. 4).

Sosyal Bilimler

Bilimler pozitif bilimler ve matematik bilimler olmak üzere ikiye ayrılır. Sosyal bilimler ise aşağıdaki resimde yer aldığı gibi pozitif bilimlerin içerisinde yer alır.

Şekil 1. Bilimler

İlkçağda sosyal bilimlerde bilimsellikten ziyade felsefi öğretiler yer almıştır. Sosyal bilim bakımından felsefe günümüzde; birey topluluklarının ilkelerini tanımaya, yaşadıkları meseleleri halletmeye, bireylerin bir araya getirilmelerine yönelik öğreti olarak tanımlanmaktadır. Fakat ilkçağlarda toplumun ilkeleri anlamak ve kabul etmek yerine düşünürlerin düşüncelerinde oluşturdukları ilkeleri kabul ettirmeyi ifade etmektedir. Bu bakış açısıyla da sosyal bilimlerin toplum ilkeleriyle bağdaştırılmasının fırsat verilmemiştir. Bu sebeple düşünce öğretisinin etkisinden dolayı bilim olarak alınmasını geciktirmiştir (Bilgili, 2013, s. 6).

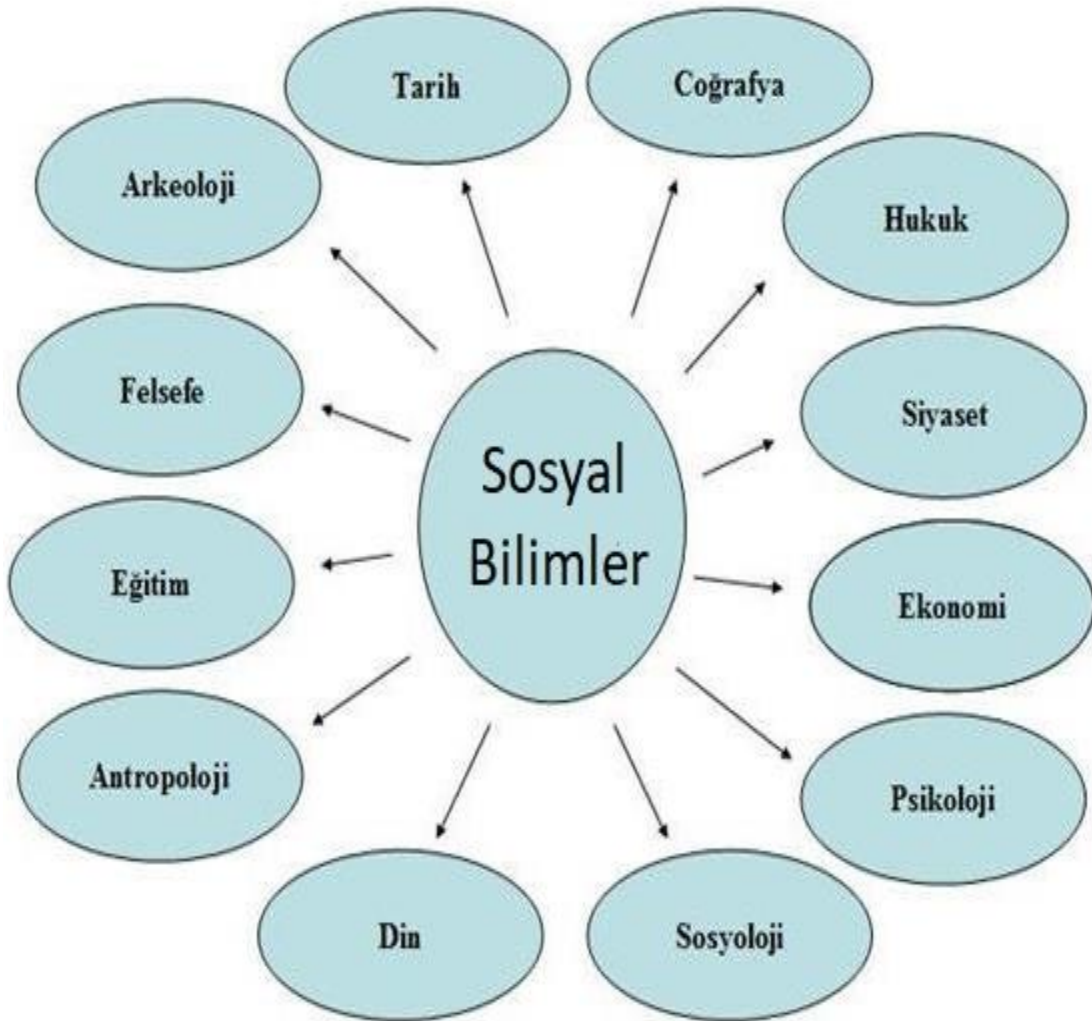
Ortaçağ'da da sosyal bilimlerin yapısında ilk çağda olduğu gibi felsefi düşünce ağırlığını korumaktadır. Bu düşünce ağırlığı İslam ve Hristiyan toplumlarda bilimdeki gelişmeler açısından farklılıklar göstermektedir. İslam toplumlarında düşünce boyutuyla sınırlı kalmamıştır. Batı Hristiyan dünyasında sosyal bilimler sadece Hristiyan yaşam tarzını yayma ve prensiplerini savunma aracı olarak kullanılmıştır. Sosyal bilimlerin yorum gücünün kilise tarafından Hristiyan dini ve ahlakını savunma ve yayma aracı olarak kullanılması, sosyal bilimlerde ilmi öğelerin çok zayıflamasına yol açmıştır (Bilgili, 2013, s. 11).

Yeniçağ Dünyası, geçmişi hayata kılavuzluk etmekte kullanan bir düşünce yapısına sahiptir. Sorgulayan, muhakeme eden ve yorumlayan bu düşünce yapısı “doğal haklar teorisinin” ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. 16. yüzyıl sonlarında başlayıp 17. yüzyılda gelişen, temeli “doğuştan her insanın hakları vardır” prensibine dayanan bu teori geliştirilmiştir. Bu dönemde batıda sosyal bilimler içerik değiştirerek Hristiyanlık prensiplerinden ziyade, gözlem ve deneye dayanan daha bilimsel bir zemine oturmaya başlamıştır (Bilgili, 2013, s. 12).

19. asır sosyal bilimlerin içerisinde bulunan bilimlerin sınırlarının, yöntem ve tekniklerinin oluşmaya başladığı bir dönemdir. Sosyal, iktisadi, politik vakaların yoğun yaşandığı, sanayi inkılabının gerçekleştirildiği bu dönemde yaşanan sosyal olaylar, sosyal bilimlerin önemini daha da artırmıştır. Bunda yeni ortaya çıkan sorunları bilim kanalıyla çözmek olgusu önemli bir etken olmuştur (Bilgili, 2013, s. 15).

20. yüzyıl başlarından itibaren tamamen bilimsel bir hüviyet kazanan sosyal bilimler, sistemleşme sürecini tamamlamış ve bilimler sınıflaması içerisinde yerini almıştır (Bilgili, 2013, s. 17).

20. yüzyılın ortalarından itibaren disiplinlerin kendi sistematik bütünlüğü içerisinde ana bilim dallarına veya daha spesifik alanlara indirgendiği de görülmektedir. Tarihin ilk, orta, yeni, yakın çağlara, coğrafyanın beşeri, fiziki coğrafya alanlarına, sosyolojinin sanayi, köy, kent, iktisat sosyolojisi, hukukun hukuk sosyolojisi ile hukuk felsefesi alanlarına, psikolojinin klinik, sanayi, eğitim, sosyal, tecrübe, gelişim psikolojileri alanlarının oluşturulması gibi (Bilgili, 2013, s. 19).

Şekil 2. Sosyal Bilimler

Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal bilimlerin içerisinde bulunan diğer bilimlerin birleştirilmesi ile meydana gelmiş bir öğretim programı oluşturularak ders olarak okutulmaya başlanan sosyal bilgiler kavramını açıklamak için çeşitli tanımlar bulunmaktadır. İnsanın etkin bir birey olmasına yardımcı olmak maksadıyla tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi sosyal bilimleri

içerisinde barındıran insanlığın tüm zamanının incelendiği, okullarda okutulan bir ders programıdır (Bilgili, 2013, s. 5).

Şekil 3. Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler kavramı eğitim-öğretim alanında ilk kez 1916 yılında ABD’de oluşturulan bir komite tarafından okutulmaya başlanmıştır. Orta kademedeki eğitim kurumlarının için kullanılmakta olan öğretim programını düzenlemekle yetkilendirilmiş olan komite sosyal bilgileri; birey gruplarının düzenini ve ilerlemesini ve grupların oluşmasında etkili olan bireyle ilgili bilgiler olarak tanımlanmıştır (Güngördü, 2001, s. 131; Karagözoğlu, 1966, s. 7; Moffatt, 1957, s. 18).

Ülkemizde birçok araştırmacı tarafından yapılan sosyal bilgiler tanımı bulunmaktadır. Erden (1997), sosyal bilgileri, hak ve görevlerini bilen yurttaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimleri oluşturan bilimlerden seçilmiş bilgilere bağlı olarak öğrencilere gelecek yaşantılarıyla ilgili bilgi, tutum, beceri ve değerlerin öğretildiği ders olarak tanımlamıştır.

Farklı bir tanım olarak Kabapınar (2014), sosyal bilgileri, sosyal bilimleri oluşturan bilimlerin çalışma çevrelerinde oluşturulan bilgiyi kullanarak okul ortamında iletmektir. Bu sebeple sosyal bilgiler sayesinde bilgi iletilirken bireylerin ilgi ve ihtiyaçları ile gelişim düzeyi dikkate alınarak okutulmaktadır. Bu sınırlar içerisinde sosyal bilimlerin pedagojik olarak eğitim ihtiyacı duyan bireyler için sadeleştirilmiş şekli olarak açıklamıştır.

Dünyada Sosyal Bilgiler

Çocukların gelecekte yaşamlarında etkin bir vatandaş olarak yetiştirilmeleri bir arada yaşayan bireylerin eğitimden beklentileri haline gelmiştir. Bir arada yaşayan bireyler var olan ilkelerinin devamlılığı için ve sahip olduğu ilkeler ile üyelerinin sahip olmasını istediği davranışları hedefleyerek geleceğin vatandaşlarına aktarmayı önemli saymışlardır. Bu sebeple bireyi ve bir arada yaşayan bireylerin ilkelerini öğrencilere kazandırmayı farklı program ve yöntemlerle öğretim yaşantısının içerisine dahil etmişlerdir. Ancak çağın gereklerine uygun olarak sosyal bilgiler dersi Avrupa'daki toplumsal gelişmelerden sonra okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Aslan, 2016, s. 8).

Sosyal bilgilerin oluşmasında etkili olan bilimler ilk çağdan beri Yunan ve Roma'da ders olarak okutulmuştur. Türklerde ise bu alanda Selçuklu Nizamiye medreselerinden beri okutulmaktadır. İlerleyen dönemlerde Selçuklulardan sonra kurulan Türk devletlerinde bu dersler okutulmaya devam etmiştir. Osmanlı okullarında tarih ve coğrafya derslerinin okutulmasına önem verilmiştir. Anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler oluşmasında etkili olan bilimler Yunan döneminden beri okutulmuş ve 19. Yüzyılda öğretim programları içerisinde yerini almıştır. Bu dersler 20. Yüzyıla kadar farklı adlarda ayrı dersler olarak okutulmaya devam edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi ismiyle okutulmaya başlanması ise daha sonra gerçekleşmiştir (Bilgili, 2013, s. 22-23; Öztürk ve Deveci, 2011, s. 10).

19. yüzyılın sonlarına ABD'de meydana gelen toplumsal, iktisadi ve ekin gibi alanlarda değişimin sonucunda ortaya çıkan problemlerden sonra bu problemlere çözüm yolu bulma endişesi ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda Amerikan yöneticiler ekinleri bağdaştırmak, ortaklaşa hareket etmek yani "Yeni Amerikan Toplumu" oluşturmak için eğitimin ihtiyacını hissetmişler ve 1892'de Ulusal Eğitim Konseyini toplamıştır. Bu

konseylar bağdaşık kültür esaslı milli birlikteliği var etmek için bir sosyal bilgiler dersi programını oluşturmuştur. Oluşturulan bu ders Amerika'da etkin bir vatandaş yetiştirecek şekilde düzenlenmiştir (Barth, 1991; akt. Sönmez, 2010; Bilgili, 2013, s. 24).

I. Dünya Savaşı Amerika'da vatandaşlık eğitimi, Avrupa tarihi, modern tarih ve çağdaş sorunlara yönelik ilgiyi arttırmıştır. Bu ortamda Kolombiya Üniversitesi'nde J. Harwey Robinson ve John Dewey'in öncülüğünde tarih, felsefe, iktisat ve yönetim bilimlerinin işbirliği ve dört disiplinin sentezi ile bir Batı Uygarlığı dersi hazırlanmıştır. Bu ikili doğrudan işin içerisine girmeksizin liseler ve üniversiteler için oldukça önemli verimli müfredatlar hazırlamasına yardımcı olmuşlardır. Toplumun eğitime ilişkin beklentilerini gözeten ve topluma yayılabileceği umudunu veren kalkınmacı eğitimciler anlayışı öğretmenler arasında oldukça fazla destek bularak sosyal bilgiler eğitimine yön ve biçim vermeye başlamıştır (Herzberg, 1981, s. 25-32; akt. Aslan, 2016, s. 16).

Milli Eğitim Derneği tarafından 1916 yılında Sosyal Bilgiler Komitesi adı altında bir komisyon oluşturuldu. Bu komisyon sosyal bilgiler kavramını doğrudan toplumların yapısına, olgunlaşmasına ve bu sosyal grupların bir üyesi olan bireyle ilgili bilgiler olarak tanımlamış ve bu vesileyle resmen kabul etmiştir (Moffatt, 1997, s. 18; Karagözoğlu, 1966, s. 7).

Her ne kadar sosyal bilgiler teriminin kullanımı ilk kez 1892'de, bir ders adı olarak ilk kez kullanımı 1916'da olsa da, kuşkusuz bu isim altında toplanan disiplinleri tek bir isim altında ya da ayrı ayrı alanlar olarak eğitim kurumlarında öğretilmesi çok daha öncelerde başlamıştır. Sosyal bilgiler adı altında yeni bir içerik ve işlev kazanmasına dek uzun bir süreçten geçen bu dersin bir gereksinim olarak ortaya çıkmasında dünya tarihinde yaşanan dört önemli gelişme belirleyici bir rol oynamıştır. Bunların ilki 18. yüzyılda, bu çağın bir pedagoji çağı olarak isimlendirilmesini dahi sağlayacak boyutlara ulaşmış olan eğitim alanındaki gelişmeler ve yeniliklerdir. İkincisi İngiltere'de ortaya çıkan sanayi devriminden sonra meydana gelen yeni siyasal, toplumsal ve kültürel koşullardır. Bu koşulların benzerinin bir süre sonra Amerika'da da ortaya çıkması sosyal bilgilere duyulan ihtiyacın artmasında önemli bir rol oynayacaktır. Üçüncüsü Fransa'da yaşanan ve çok uluslu imparatorlukları hızla etkisi altına alan Fransız İhtilali'nin sonuçlarıdır. Bu gelişmelerin sonuncusu ise tüm bu tarihsel gelişmelerin biçimlendirdiği yeni siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal gelişmelerin ve sonuçlarını anlamaya yönelik

bir faaliyet içerisinde olan sosyal bilimlerin her bir alanında yaşanan önemli dönüşüm ve gelişmelerdir (Aslan, 2016, s. 9).

Sosyal bilgiler eğitimi alanındaki diğer önemli bir gelişme ise 1921 yılında Amerika'da sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir araya gelerek Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'ni (National Council For The Social Studies (NCSS)) kurmuş olmalarıdır. Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi kurulmasından bir süre sonra oldukça etkinlik kazanmış ve günümüzde artık ABD'de verilen sosyal bilgiler eğitimi konusunda her tür eğitsel, akademik ve yönetsel karar alan en belirleyici kurum düzeyine gelmiştir (Aslan, 2016, s. 16).

20. yüzyılın ikinci çeyreğinde ABD'de eğitimcilerin sahiplendiği yeniden kurmacılık akımı ile öğrenciyi öğretimin merkezine alan bir görüş sosyal bilgiler dersinin ilerlemesinde faydalı olmuştur. Dersin konu alanı ile ilgili olarak ABD'de yaşanan sosyal olaylara bağlı olarak birkaç değişim yaşanmıştır. Ekonomik kriz dönemlerinde iktisadi alanlara ağırlık verilirken, sıcak savaş dönemlerinde kahramanlık olgusuna, soğuk savaş zamanında ise komünizme karşı mücadeleye ilgi artmıştır (Schug ve Beery, 1987; akt. Sönmez, 2010).

Ancak sosyal ve siyasi hayatta meydana gelen gelişmeler ve değişimler öğrenme-öğretme anlayışındaki yenilikler gibi sebeplerle 1970'li yıllarda köklü bir değişiklik yapılmıştır. Yeni oluşturulan sosyal bilgiler öğretim programına sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi diğer sosyal bilimler sokularak, tarih ve coğrafya konularının verilme oranları düşürülmüştür. Bu süreçte öğretim yöntemleri değiştirilmiş aktif öğrenme anlayışına başlanmıştır. Bu anlayıştan öğrencinin başarısını artırmadığı sebebiyle 20.yüzyılın son çeyreğinde vazgeçilmiş ve geleneksel anlayışa devam edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi için ABD'nin kullanmış olduğu programın benzerleri farklı ülkelerde de okutulmaya başlanmıştır (Bilgili, 2013, s. 24).

Türkiye'de Sosyal Bilgiler

Türk eğitim tarihine bakıldığında sosyal bilimlerin temellerinin çok erken dönemlere dayandığını söylemek mümkündür. İslamiyet öncesi Türklerde bireyin içinde yaşadığı toplumun kurallarını benimseyerek toplumsallaşma sürecine dâhil edilmesi ve toplumun normlarına, kurallarına uyum sağlayabilir hale gelmesinde “Toplum Töresi”

olarak ifade edilen eğitim biçimi etkili olmuştur. Yine bu dönemlere ait eserler de genellikle insanlara yol gösterebilecek ilkeler, iyilik, cömertlik, bilgelik ve cesaretin önemi gibi ahlak ve değer esasları konu edilmiş, “Alp İnsan” tipi ön plana çıkmıştır. “Oğuz Kağan Destanı”nda Oğuz Kağan; Türk kültür ve töresinin kazandırmış olduğu davranışları taşımaktadır. Diğer yandan 8. asırda Göktürkler döneminde dikilmiş olan Orhun Yazıtları sosyal bilgiler dersi kapsamında giren konular açısından anlamlı bir örnektir. Metinlerde milletin yurdunda oturması, birbirleriyle iyi geçinmesi, yabancı tuzaklara düşmemesi uyarısında bulunmakta ve barışa vurgu yapmaktadır. Orhun Yazıtları’nda ayrıca Türklerin tarihi öğretilmekte, ulus bilincinin tanımı yapılmaktadır (Akyüz, 2005, s. 5; akt. Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 16; Önder, 2014, s. 22-23; Sakaoğlu, 2003, s. 78).

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonraki dönemde Türk toplumlarının İslamiyet’le birlikte ahlak anlayışı, dünya görüşü, toplumdaki insan tipi, yani yeni bir kültürden etkilenme olduğu, eğitimcilerin çabalarıyla yeni değerler bakımından eğitime sürecine girdiği görülmektedir. Bu süreçte öncesinde var olan savaşçı, cihangir, alp tipinin özellikleri ile kaynaşan “gazi” ve “veli” insan tipleri ortaya çıkmıştır (Akyüz, 2005, s. 19-20; akt. Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 16).

Eğitim ve öğretim, kültür ve yaşam medeniyeti içerisinde önemli bir yerde tutan Türk-İslam devletleri, Selçuklularla birlikte eğitimi kurumsallaştırmış ve bir gelenek yaratmıştır. Bu kurumsallaşmayla birlikte medreseler kurulmuş ve sosyal bilgilerin oluşmasında etkili bilimlerin ayrı ders olarak bu kurumlarda okutulmaya başlamasıyla birlikte Türk okullarında sosyal bilgiler ders olarak okutulmaya başlatıldığı görülmüştür (Bektaş Öztaşkın, 2008; Bilgili, 2013, s. 24).

Selçukluların başlatmış olduğu bu kurumsal düzeni ve geleneği diğer Türk-İslam devletleri ve Osmanlı Devleti devam ettirmiştir. Osmanlı zamanında da çeşitli medreselerde tarih ve coğrafya okutulmuştur. Coğrafya dersi heyet (sema ve arz) tarih de edebiyat içinde okutulmuştur (Bilgili, 2013, s. 24).

1500 ile 1800 yılları arasında Osmanlı eğitim sistemi küçük değişikliklerle varlığını devam ettirmiştir. 1800’lü yıllardan devletin yıkılışına kadar Osmanlı Devleti’nin bütün kurum ve kuruluşları köklü bir değişim ve dönüşüm içerisine girmiştir. Bu değişim ve dönüşümden eğitim sistemi ve kurumları da nasibini almıştır. 1839’da ilan edilen

Gülhane-i Hatt-ı Hümayunuyla birlikte “Tanzimat-ı Hayriye” dönemi başlamıştır. Bu dönemde temel hak ve hürriyetlerle ilgili bir takım yenilikler getirilmiş, eğitim programlarında yeni düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Kenan, 2013, s. 12-13; akt: Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 21).

Osmanlı okullarında Tanzimat devrinde sosyal bilgilerin oluşmasında etkili olan bilimlerden tarih ve coğrafya ayrı dersler şeklinde verilmeye başlanmıştır. Selim Sabit Efendi bu dönemde bu alanla ilgili etkili isimlerden birisidir. Bu derslerin verilmesinde ön ayak olmakla birlikte bu alanla ilgili ders kitaplarının oluşmasında da etkili olmuştur (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 10).

Osmanlı eğitim kurumları arasına bu dönemden sonra ortaokul derecesinde açılmış olan rüştiye ismindeki okullarda sosyal bilgilerin oluşmasında etkili olan derslerin ayrı ayrı okutulmasına karar verilmiştir. İlerleyen dönemlerde, 1869 yılında Saffet Paşa'nın ilk Maarif Nazırlığı döneminde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde tarih derslerine tüm eğitim ve öğretim basamaklarında yer verilmiştir. Osmanlı eğitim kurumlarında ilkokul düzeyindeki okullarda kısaltılmış Osmanlı tarihi, ortaokul düzeyindeki okullarda genel tarih ve Osmanlı tarihi, kız orta okullarda ise kısaltılmış tarih ve coğrafya, lise düzeyindeki okullarda genel tarih ve tarih, öğretmen okulları düzeyindeki okullarda ise genel tarih okutulmuştur (Akyüz, 2015, s. 162-258; Mahmut Cevat, 2001; akt. Çapa, 2012, s. 7-8).

Osmanlı'nın son döneminde ise en köklü yaşanan değişim ve dönüşüm II. Abdülhamit dönemine (1876-1909) rastlar. İptidaiyelerin Osmanlı eğitim kurumları arasında yer alması ile birlikte, bu okulların programına da tarih ve coğrafya dersleri konulmuştur. Eğitim süresi 3 yıllık olan ilkokul düzeyindeki eğitim kurumları için bu dönemde uygulamaya konan öğretim programıyla birlikte kısaltılmış Osmanlı tarihi ve kısaltılmış Osmanlı coğrafyası okutulmaya başlanmıştır. 1899 yılında yayınlanan “Maarif Salnamesi”ne göre bütün ortaokul düzeyindeki okulların bütün sınıfları ile lise düzeyindeki okulların ilk sınıflarında tarih dersi okutulmuştur (Bilgili, 2013, s. 25; Çapa, 2012, s. 8).

20. yüzyılın başlarında Haşim Paşanın Maarif Nazırlığı döneminde ilkokul düzeyindeki eğitim kurumları için yeni bir öğretim programı uygulamaya konuldu ise de sadece kısaltılmış Osmanlı tarihi dersi okutulmuştur. İttihat ve Terakki Fırkası iktidarı

döneminde, 1913 tarihli “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati” ile İptidai ve Rüşdiye adları ile bulunan okullar birleştirilmiş ve “Mekatibi İptidaiye-i Umumiye” olarak adlandırılan bu okullarda eğitim süresi altı yıl olmuş; tarih, coğrafya, malumat-ı medeniye ve ahlakiye ve iktisadiye derslerinin okutulması öngörülmüştür (Akyüz, 2014, s. 267-268; akt. Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 22; Bilgili, 2013, s. 25).

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkede çok sayıda inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Eğitimde bundan nasibini almış ve öğretim programları hazırlanmıştır. Hazırlanmış olan bu programlarda ilkokullar için vatandaşlık bilgisi ve tarih derslerinin konularında değişiklik yapılarak cumhuriyetle ilgili konularda yoğunluk artmıştır (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000, s. 35-36).

1926 yılına gelindiğinde bu dönemde hazırlanan programlarla birlikte sosyal bilimler alanına giren derslerin isimleri değiştirilmiş ve yine bu dersler ayrı isimler altında her okulların her kademesinde okutulmaya devam etmiştir. 5 sınıflı İlkokullarda ve 1927 ortaokul programında tarih, coğrafya ve vatani malumat; 1936 programında şehir ve köy okulları, 1931-1937 ortaokul ders çizelgelerinde tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine yer verilmiştir (Bilgili, 2013, s. 26; Sakaoglu, 2003, s. 185-217).

1936 yılına gelindiğinde hazırlanmış olan öğretim programları sosyal bilimlerin içerisinde yer alan derslerin hususi gayelerinin genişletilmesi dışında bit değişiklik yaşanmamıştır. Hususi gayelerin genişlemesiyle birlikte inkılapların benimsetilmesi, coğrafi olarak ülkemizi her yönüyle tanınmasını sağlamak, topluma ve ülkesine faydalı vatandaş yetiştirmek gayesi ön plana çıkmıştır. 1948 yılına gelindiğinde ise hazırlanmış olan öğretim programıyla birlikte vatandaşlık dersinin ismi değişmiş olup diğer derslerin konu alanları arttırılmıştır. Bunun dışında bu programla her hangi bir değişikliğe gidilmemiştir (Çelenk ve diğerleri, 2000, s. 38-71).

Cumhuriyet dönemindeki siyasi gelişmeler, askeri müdahaleler ders programlarına etki etmiş, sosyal bilgiler derslerinin revize edilmesine, düzenlenmesine ve içeriğinin değiştirmesine de zemin hazırlamıştır. Nitekim bu dönemde 1962 ilkokul program taslağı, 1948 programını katı, yoğun ve mahalli şartları göz ardı eden anlayışına bir tepki olarak gelişmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012, s. 608).

1960'lı yıllara gelinceye kadar sosyal bilgileri oluşturan dersler ayrı ayrı okutulmuş bu dönemde ise sosyal bilgiler bir ders olarak ülkemizde ilk kez eğitim kurumlarında okutulmaya başlanmıştır. 1962 yılında uygulamaya konulan öğretim programıyla birlikte sosyal bilgileri oluşturan dersleri bir araya toplayarak toplum ve ülke incelemeleri ismiyle müfredatta yerini almış ve okutulmaya başlanmıştır. Bu derse ilişkin her hangi bir yazılı materyal basılmamış olmasından dolayı eğitimciler bu ders için ayrı ayrı okutulan derslerin kitaplarını kullanmışlardır (Çelenk ve diğerleri, 2000, s. 92; Güngördü, 2001, s. 132).

1968 yılına gelindiğinde ise daha önceden farklı isim altında birleştirilen dersler ilkokulun son 2 sınıfında kullanılmak üzere ismi sosyal bilgiler olarak değiştirilmiştir. Sosyal bilgileri oluşturan derslerin amaçlarının birbirine yakınlığı üzerinde durulmuş ve yeni hazırlanan amaçlar bu yakınlığa bağlı olarak genişletilmiştir (Çelenk ve diğerleri, 2000, s. 102-117; Bilgili, 2013, s. 26).

1970 yılına gelindiğinde ise sosyal bilgiler gelişmeye devam etmiş ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1970 ile 1974 yılları arasında sosyal bilgiler dersi eğitim kurumlarının bazı kademelerinde pilot olarak okutulmuştur. Pilot uygulama sonucunun verimli olmasıyla birlikte 1974 yılında uygulamaya konulan her kademedeki sosyal bilgiler öğretim programları eğitim şurasının ana gayelerine uygun bir şekilde geliştirilerek okutulmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde ülke genelinde eğitim veren bütün ilkokullarda 1968 den itibaren, yine ülke genelinde eğitim veren bütün ortaokullarda ise 1975 yılından itibaren sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. 1985 yılında ülkemizde yaşanan toplumsal ve idari değişimler neticesinde sosyal bilgiler dersi kaldırılarak yerine milli tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri okutulmaya başlanmıştır. 1993 yılına gelindiğinde ise mevcut devam eden öğretim programlarında bazı değişiklikler dışında herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Lakin 1997-1998 eğitim-öğretim yılında sosyal bilgilerden sonra okutulan bu dersler yürürlükten kaldırılarak sosyal bilgiler dersi eğitim kurumlarında tekrar okutulmaya devam etmiştir (Bilgili, 2013, s. 26; Güngördü, 2001, s. 132; Sözler, 1998, s. 10; akt. Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 25).

1997 yılı ve devamı olan süreçte gerçekleşen siyasi ve politik gelişmeler ilköğretim programının tekrar kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, ilkokullar ile ortaokullar birleştirilerek 8 yıl eğitim süresi olan ilköğretime dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm ile birlikte 1985 yılında sosyal bilgiler dersinde meydana

gelen değişiklikleri uygulamadan kaldırılmış ve ilköğretimlerin belirli sınıflarında sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Sözler, 1998, s. 10; akt. Bektaş Öztaşkın, 2016, s. 26; Akpınar ve Kaymakçı, 2012, s. 608).

Milli Eğitim Bakanlığının 18.11.2003 tarih ve 12438 sayılı kararı ile Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde oluşturulan Komisyon tarafından hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programı için yapılandırmacı yaklaşımı esas alınmıştır. Yapılandırmacılık, öğrenme yaşantısında öğrenciyi merkeze alan ve bilginin oluşmasında faaliyette bulunan bir konuma getiren ve öğrencinin eski öğrenmeleriyle yeni öğrenmelerini sentezleyebilmesidir (Akdağ, 2014). 2005-2006 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan öğretim programı uygulanmaya başlanmıştır.

2018 yılında sosyal bilgiler öğretim programı geliştirilerek yeniden düzenlenmiş, uygulamaya konulan bu sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçları belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programıyla öğrencilerin; toplumun genel kabul gördüğü ve devamlılığını esas kılabacak olan vatanına milletine bağlı, hak ve sorumluluklarının farkında olan ve bu hak ve sorumluluklarını kullanan birer vatandaş olmaları, Atatürk inkılaplarını benimseyen ve daima ileriye taşımayı hedef edinmeleri, hukukun üstünlüğünü tanıyıp ayrımcılık yapmamaları, milli değerlerimizi, kültürümüzü ve atalarımızdan yadigâr kalan mirasları sahip çıkmaları, ülkemizin her türlü coğrafi özelliklerini ve jeopolitik konumunu bilmeleri, doğayı korumaları, dünya sorunlarına duyarlı olmaları, araştırmacı olmaları ve kendilerini geliştirmeleri, gündemi takip eden ve gündemi oluşturan alanlarla ilgili temel kavramlara hâkim olmaları, teknolojik gelişmeleri takip etmeleri ve toplumsal sorunlara çözüm üretmeleri, toplumun devamlılığını sağlayan özgür bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2018, s.8).

Derslerde Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerinin Önemi

Eğitim, bireylere hedefler doğrultusunda, kendi yaşantıları yoluyla kalıcı izli davranış değiştirme ya da yeni davranışlar kazandırma sürecidir. Ama bu davranış, toplumun büyük çoğunluğunca genel kabul gören davranışlar olmalıdır. Çevreden ve gerçek yaşantılardan doğmalıdır (Meydan ve Akdağ, 2014, s.155).

Değişen, gelişen ve küreselleşen dünya şartları eğitim-öğretim alanında da köklü değişikliklere neden olmuştur. Gerçekleşen bu değişim sonunda eğitim-öğretimde araç-gereç ve materyallere ihtiyacı artırmış ve bu ihtiyacı karşılamak için bu alanlarda da gelişimler yaşanmıştır. Yine bu gelişimlerle birlikte eğitim alanındaki uygulamalarda yeni anlayışlar ortaya çıkmış ve gelişmeler bu anlayışların üzerine inşa edilmiştir. Geleneksel eğitim-öğretim anlayışlarından farklı olarak yapılandırmacılık öğrencinin aktif ve sürecin bir parçası olmasını savunmuş, sürecin çeşitli aktiviteler ile zenginleştirilmesi öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca eğitim-öğretim sürecinde kullanılan araç-gereç ve materyalden yapılan etkinliklere kadar hemen her aşamada çeşitliliğin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Yılmaz ve Şeker, 2016, s.545).

Öğretim araç-gereçleri, en ilkel dönemlerdeki eğitim sürecinden başlayarak günümüz bilgi çağına kadar çok farklılıklar sergilemektedir. Eğitim-öğretimde verilen bilginin kalıcılığını sağlamak, öğrenmeyi kolaylaştırmak ve bilgiyi somutlaştırmak adına öğretim materyallerine ihtiyaç vardır. Öğretim materyalleri kendi başlarına var olamayacağı için meydana gelmesinde araç-gereçlere ihtiyaç vardır. Öğretim materyalleri, araç-gereçler birbirinden ayrı düşünülemez bir bütünün parçaları gibidir. Okul sınıflarında bulunan yazı tahtası tek başına bir araçken üzerine konuyla ilgili şekil, karikatür gibi etkinlikler oluşturulduğunda materyale dönüşmektedir (Yanpar, 2007).

Eğitim-öğretim sürecinin temel öğelerinden biride araç-gereç ve materyallerdir. Araç-gereç ve materyallerin temel işlevi eğitim-öğretim dönemini daha fonksiyonel ve etkili kılmaktır. Eğitim-öğretim dönemindeki başarıların artması öğretim araçları ve konulara uygun anlayış ve aktarmada kullanılan yöntem ve teknikler ve yeri geldiğinde araç-gereç ve öğretim materyalleriyle zenginleştirilmesine bağlıdır. Araç-gereç ve materyaller yerinde kullanıldığında öğrenciler öğrenme ortamlarına ve bu süreçteki faaliyetlere etkin katılmasına ve bilgiyi somutlaştırmasına ve böylece kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmiş olacaklardır (Yaşar ve Gültekin, 2012, s.310).

Günümüzde yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde tasarlanan eğitim-öğretim etkinliklerinin öğretim araç-gereç ve materyallerinden bağımsız yürütülebileceğini düşünmek olanaksızdır. Söz konusu araç-gereç ve materyallerin işe koşulması birbirlerinden farklı bireylerin kendi öğrenmelerini yapılandırmaları, yeni anlayışlar

oluşturmaları, bilgiye daha hızlı ulaşmaları, içerik, öğretmenle ve diğer öğrencilerle daha fazla etkileşim kurmaları açısından önemli bir gerekliliktir (Çalışkan, 2003).

Eğitim-öğretimde araç-gereç ve öğretim materyali kullanımı, eğitimcileri konuları anlatırken hem destekleyici konumda olmaları nedeniyle hem de öğrencilerin bunlar sayesinde bilgiyi somutlaştırmasına ve bu vesileyle kalıcı öğrenme gerçekleşmesi nedeniyle eğitim-öğretim hayatında yeri büyük önem arz etmektedir. Bundan ötürü eğitim-öğretim sürecinde verilmek istenen konuların anlatımını ve anlamayı kolaylaştırmak ve derinleştirmek; verilmek istenen bilgilerin önemi ve ana esaslarının belirlenmesinde; ayrıca öğrencilere verilmek istenen konunun verimini arttırmak adına öğrenmeye meraklı hale getirmek için araç-gereç ve öğretim materyallerinden faydalanılmaktadır (Şengül ve Turan, 2003; akt. Meydan ve Akdağ, 2014, s.154).

Derslerde öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanmak öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırır. Dolayısıyla öğretmen derste hangi yöntem ve tekniği kullanırsa kullansın mutlaka öğretim araç-gereç ve materyallerinden yararlanmalı ve derslerini bu araç-gereç ve materyallerle desteklemelidir. Öğretmen dersi sadece anlatarak işliyorsa öğrenciler duyduklarının %20'sini, görsel materyal kullanarak işliyorsa %50'sini, öğrencileri aktif hale getirerek dersi işliyorsa öğrenciler öğrendiklerinin %90'nını hatırlamaktadır. Öğrenmede çok sayıda öğretim araç-gereç ve materyallerden yararlanılması daha çok duyu organlarımızı kullanmamıza teşvik edeceğinden öğrenmede kalıcılık daha fazla artacaktır (Çelikkaya, 2013; Kazu ve Yeşilyurt, 2008).

Yapılandırmacı anlayış çerçevesinde oluşturulmuş olan öğretim programında verilen hedefleri öğrencilere kazandırabilmek için eğitim kurumlarında okutulmakta olan Sosyal bilgiler dersini öğrenciler tarafından daha anlaşılır kılmak ve bilgilerin somutlaştırmasında ve böylece kalıcı öğrenmenin sağlanması için öğrenme ortamlarında öğrenci merkeze alınmalı ve ders sürecinde faal durumda olmasının sağlanması için araç-gereç ve materyaller ile desteklenmesi gerekmektedir (Karaduman, 2005).

Öğretim Materyali Olarak Ders Kitabının Önemi

Eğitim- öğretim ortamları yapılandırmacı anlayış çerçevesinde öğrenciyi eğitim-öğretim süresinin merkezine alır. Öğrenciyi öğrenme ortamında ve öğrenme sürecinde

pasif duruma getirmek, öğretim programlarında kazandırılması hedeflenen davranışlara ulaşılmasını zor hale getirmektedir. Bu bakımdan eğitim-öğretim sürecinde en çok başvurulan araç-gereç ve öğretim materyallerinin başında gelen ders kitabının da öğrencilerin gelişim özelliklerini göz ardı etmeden hazırlanmış olması gerekmektedir. Eskiden beri eğitimciler ve bu öğretim araç-gereci öğrenme ortamının devamlılığı için esas olan ana öğelerin başında gelmektedirler (Alkan, 1998; akt. Meydan ve Akdağ, 2014, s. 154; Kılıç, 2011, s. 30).

Eğitim-öğretim sürecinde konuların daha iyi anlatılması ve daha iyi anlamasının sağlanması adına destekleyicilerle ortamın zenginleştirilmesi gerekmekte olup ders kitapları, araç-gereç ve öğretim materyalleri bu destekleyicilerin başında gelmektedir. Eğitiminin ihtiyacına, toplumun beklentisine ve yaşanan dönemin özelliklerine göre eğitim-öğretim süresinde kullanılan bu araç-gereç ve öğretim materyalleri de şekil değiştirmektedir. Ders kitapları eğitim-öğretim süresince geçmişten günümüze kadar en çok başvurulan araç-gereç ve öğretim materyali olmuş ve bulunulan dönemin ve kullanılan eğitim kurumunun durumuna göre değişiklik göstermiştir. Bir konu anlatılırken eğitici tarafından öğrenciye verilmek istenilen bilginin öğretim sürecinde öğrencilerin gelişim düzeylerini göz önünde bulundurarak hazırlanmış araç-gereç ve öğretim materyallerinin en çok bilineni hiç kuşkusuz ders kitaplarıdır (Bayrakçı, 2005, s. 1; Ulusoy, 2014, s. 194).

Ders kitaplarına eğitim-öğretim sürecinde yer verilmesinin bir nedeni de öğretim programına uygun olarak hazırlanmış olmalarıdır. Ders kitaplarına eğitim-öğretim sürecinde yer verilmesinin ikinci nedeni ders kitaplarının bir öğretim aracı olarak işe kurulmasıdır. Pek çok öğretmenin bir ders kitabı seçmesinin ve kullanmasının üçüncü nedeni ise rahatlığıdır. Çünkü takip etme olanakları ve ödevlendirme kaynağı gibi özellikleri nedeniyle ders kitapları öğretmenlere ve öğrencilere kolaylık sağlamaktadır (Yanpar Şahin ve Yıldırım, 2001, s. 331-332).

Ders kitabı denince göz önünde bulunması gereken bir diğer nokta ders kitabının önce bir bilim alanına ilişkin ilk algılama ve kavramlandırmaların, bilgi altyapısının, beceri kazanımının çerçevesini oluşturduğudur. Bir diğer deyişle ders kitapları tarih, matematik, kimya ya da diğer derse ilişkin ilk algılamaları oluşturmakta, bu bilim alanlarının temel kavram, bilgi ve becerilerini öğrenciye kazandırmaktadır. Böylece ders kitapları sadece alanıyla ilişkili, belirli hacimde bilgi sağlamakla kalmaz, o alanın

bilimsel metodolojisine, problem çözüme süreçlerine ilişkin yöntemlerinde öğrenciyi kazandırılmasının altyapısı hazırlamaktadır (Kabapınar, 2012, s. 369).

Tüm bunlardan başka ders kitapları bir ülkede benimsenen eğitim felsefesi ile öğrenme anlayışını da yansıtmakta, bir bakıma öğrenme ve öğretme kavramlarının anlamlarını biçimlendirmektedir. Bu anlamda bir ülkede uygulamaya konulan eğitim felsefesi ders programlarının genel yapısından, ders kitaplarına, sınıf içi iletişimden, öğretmenin değerlendirilmesine kadar tüm süreçleri etkileyen ve belirleyen bir ana çatı görevi görmektedir (Kabapınar, 2012, s. 69).

Ders Kitaplarının Genel Özellikleri

Basılı eğitim araçları dendiği zaman ilk olarak akla kitap gelir. Kitaplarda öğrenciyi okumaya teşvik edici bir konunun olması, öğrencilere kahramanlık ve yurt sevgisi gibi duyguları aşılması, dil bilgisi bakımından kusursuz olması, kuru öğütlerden kaçınması bol resimli olması, boyut, harf puntosu ve bilgi bakımından öğrencinin seviyesine uygun olması gibi özellikler bulunmalıdır (Meydan ve Akdağ, 2014, s.163).

Ders kitaplarının içeriği seçilirken; anlamlılık, geçerlik, ilgi çekicilik, kullanışlılık, öğrenilebilirlik, uygulanabilirlik gibi ölçütlere önem verilmelidir. Seçilen içeriğin organizasyonunda bilimin doğası, öğrencinin büyüme ve gelişimi gibi süreçler de dikkate alınmalıdır (Erdem, 1992; akt. Demirkaya, 2013, s. 102).

Ders kitaplarının eğitim-öğretim sürecinde etkili bir şekilde kullanılması öğretmen-öğrenci-ders kitabı üçgeni arasındaki etkileşimli iletişime bağlıdır. Ders kitapları öğrencileri bilgileri ezberleyen pasif alıcı rolünden çıkararak, öğrencilerin öğrenirken aktif oldukları bir rol üstlenmelerini sağlamalıdır. Bu bağlamda ders kitabı öyle bir hazırlanmalıdır ki öğrenciyi araştırmaya, soruşturmaya, düşünmeye ve yaparak yaşayarak öğrenme sevk etmelidir (Sezer, 2005; akt. Demirkaya, 2013, s. 94).

Eğiticilerin müfredat kapsamında öğretmek istedikleri konuların aktarılmasında kullanılan ders kitabı tercihinde ders kitaplarının barındırdığı özellikler çok önemlidir. Yönetmelik kriterlerine uygun oluşturulmuş ders kitapları, anlam bütünlüğü bakımından konuların dizilişi, konu öncesinde öğrencileri konuya hazırlama ve öğrencilerin eski öğrendikleriyle yeni öğreneceklerini yapılandırmaya teşvik etmesi, içerisinde yer alan etkinliklerin konuyla bağdaşıklığı ve verilmek istenilen hedefe yaklaştırması

öğrenmelerin kolaylaştırılmasına yardımcı olacaktır. Eğiticiler öğretmek istedikleri konuları öğrencilere aktarırken ders kitabını dikkate alarak anlatım yöntemini ve sınıf düzeyini belirlemektedir (Kılıç ve Seven, 2003).

Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinde öğrencilere verilmek istenen bilgilerin kaynağı konumundadır. Bu kaynağın öğrencilere ulaştırılmasında kullanılan kanalın yani dil ve anlatımın yalın, sade ve anlaşılır olması gerekir ki eğitim süreci başarıyla tamamlanabilsin. Öğrenciler için hem ulaşılabilir ilk kaynak hem de bir öğretici özelliği barındıran ders kitapları, anlatım şekli, aktarımda kullanılan kelime, kavram, cümle ve deyimler bakımından dil bilgisi kurallarına ve öğrencilerin gelişimlerini de göz önünde bulundurarak dil gelişimine uygun olmalıdır (Işıldak, 2001, s. 33).

Toplumlar; ekin, etik, ekonomik, sosyal kıymet ve benimsenmiş ilkeler doğrultusunda okullarda öğretim programları kapsamında planlar yaparak öğrencilere verilen eğitimlerle geleceğin bilinci yurttaşlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ülkemiz de bu amaç yolunda eğitim kurumlarımızın sosyal bilgiler dersi bulunan kademelerinde program dahilinde toplumun beklentilerini ve günümüz ihtiyaçlarını karşılayabilen yurttaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Toplumumuzun ve ülkemizin geleceği için bu denli öneme sahip olan Sosyal bilgiler dersinin kitabı da hedefe ulaşma yolunda bilimsel, içerik, kullanılan malzeme, ölçme ve değerlendirme, tasarım, dil ve anlatım yönünden iyi hazırlanmalıdır (Kılıç ve Seven, 2011, s. 27).

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinin 6'ncı maddesini 1'inci ve 2'inci fıkrası ile 8'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının nitelikleri ve bu kitapların hazırlanması ile bunlara ait açıklamalara yer verilmiştir.

Ders kitaplarının nitelikleri adı geçen yönetmelikte oluşturulacak her hangi bir ders kitabının Türkiye Cumhuriyeti anayasasına ve kanunlarına uygun olmayan durumları barındırmayacağı, konu içerisinde yer alan bilimsel verilerde eksik ve yanlışların olmayacağı, her insanı eğit sayacak ve temel hak ve hürriyetlerin savunuculuğunu yapan, kitabın içerisinde öğrencileri olumlu veya olumsuz yönlendirmelerde bulunacak reklamlara yer verilmemesi, öğretim programının ön gördüğü ve öğrencilere kazandırılması gereken davranışlara yer verilmesi ve konu bütünlüğüyle görsellerin

birbirini destekleyici nitelikte olması ve bunların yanında hazırlanan kitapların okutulacak öğrencilerin gelişim düzeylerini göz önünde bulunduracak nitelikte olması gerektiğine yer verilmiştir (MEB, 2012).

Ders kitaplarının hazırlanması hususunda adı geçen yönetmelikte kitabın kurum içi veya kurum dışında hazırlanmasına bakmaksızın yaygın ve örgün eğitim kurumlarında okutulacak olan her hangi bir ders kitabının hazırlanmasında 4 ana bölüm bulunmaktadır. Bunlar sırayla kitabın içeriği, dil, anlatım ve üslubu, öğrenme öğretme, ölçme ve değerlendirme ve teknik, tasarım ve düzenlemedir. Bu bölümlerle ilgili olarak nasıl düzeleceğine ilişkin bilgiler ilgili yönetmelik bendinin fıkralarında yerini almıştır (MEB, 2012).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmamızın bu aşamasında; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, ölçme araçları, verilerin toplanması süreci ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili analizler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

MEB yayınlarının yayımlanmış olduğu 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin yapıldığı bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır.

Tarama modelleri, geçmiş dönemlerde veya şimdiki dönemde var olan bir durumu her hangi bir etkileme çabası gütmeyen betimlemeye çalışan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan durum, biçim vb. kendi koşulları çerçevesinde ve olduğu gibi tanımlanmaya gidilir; onları, herhangi bir şekilde değiştirme ya da etkileme yoluna gidilmez. Bu modelde bilinmek istenilen “şey” vardır ve oradadır. Burada önemli olan o “şeyi” uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Krathwohl, 1993; akt. Köse, 2013, s.111).

Karasar (2002), tarama modellerini genel tarama modelleri ile örnek olay taramaları olarak ikiye ayırmaktadır. Genel tarama modelleri kendi için de ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri yalnızca bir değişkenin durumunu açıklamaya çalışıldığı ya da değişkenlerin tek tek açıklanmaya çalışıldığı tekil tarama modelleri, ikincisi ise birden çok değişkenin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlenmek üzere yapılan ilişkisel tarama modelleridir.

İlişkili Tarama Modeli

İlişkisel tarama modelleri, iki veya ikiden daha fazla sayıdaki değişken arasında aynı anda değişimin olup olmadığı veya olduysa derecesini ortaya koymayı hedefleyen araştırma modelleridir. Bu tür bir düzenlemede birbirleriyle ilişki aranacak değişkenler farklı farklı simgelerle temsil edilir. Bu simgeleme ilişkisel bir çözümlenmeye imkan verecek biçimde yapılmalıdır (Karasar, 2005, s. 81).

Araştırmamız kapsamında MEB yayınlarının yayımlamış olduğu 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümleriyle alakalı verileri çözümlene yapılarak durum tespiti ortaya konulmaya çalışılmış bu kapsamda ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda toplanan verilerin çözümlenmesinden sonra ulaşılan sonuçlar ise ilgili bölümde paylaşılmıştır.

Evren ve Örneklem

Yapılan araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlarına ait 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kullanıldığı ülkemizdeki bütün ortaokullarda görev yapan ve 6. sınıf sosyal bilgiler dersine giren öğretmenler oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın örneklemini içerisinde girecek öğretmenler şansa dayalı küme örnekleme metodu ile seçilmiştir. Şansa dayalı küme örnekleme, şans yoluyla eleman örneklemede olduğu gibi, her bir kümenin örnekleme girme şansının eşit olduğu ve birbirlerini örnekleme girme yönüyle etkileme şanslarının olmadığı örnekleme tekniğidir (Yeşil, 2013, s. 62).

Araştırmanın evrenini temsil eden örneklem ise Tokat'ta altıncı sınıf sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerden seçilmiş ve bu okullarda görev yapan eğitimciler arasından rastlantısal olarak belirlenmiştir. Araştırma örneklemini içerisinde Tokat il ve ilçe merkezleriyle birlikte köylerde bulunan ortaokullarda görev yapan 153 sosyal bilgiler öğretmeni ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin demografik özellikleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	61	39.9
Erkek	92	60.1
Toplam	153	100.0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin %39.9'unun (61 kişi) kadın, %60.1'inin (92 kişi) ise erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Gurubuna Göre Dağılımı

Yaş gurubu	f	%
20-30	51	33.2
31-40	85	55.6
41-50	14	9.2
51-60	3	2.0
61 ve yukarı	-	-
Toplam	153	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin; %33.2'ünün (51 kişi) 20-30, %55.6'sının (85 kişi) 31-40, %9.2'sinin (14 kişi) 41-50 ve %2.0'sinin (3 kişi) 51-60 arasında olduğu görülmektedir. Anketin yaş grupları arasında yer alan 61 ve yukarı yaş gurubunda katılımcı olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	f	%
2 Yıllık Eğitim Enstitüsü	-	-
Yüksekokul/Akademi	3	2.8
Eğitim Fakültesi	139	90.9
Diğer (Edebiyat Fakültesi/Tezsiz Yüksek Lisans)	11	7.2
Toplam	153	100.0

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin; %2.8'inin (3 kişi) yüksekokul / akademi, %90.9'unun (139 kişi) eğitim fakültesi, % 7.2'sinin (11 kişi) diğer (edebiyat fakültesi / tezsiz yüksek lisans) mezunu olduğu görülmektedir. 2 yıllık eğitim enstitüsü mezunu katılımcı olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Mesleki kıdemlerine göre dağılımı

Mesleki Kıdem	f	%
1-5	42	27.5
6-10	56	36.6

11-15	28	18.3
16-20	19	12.4
21-25	6	3.9
26 yıl ve daha fazla	2	1.3
Toplam	153	100.0

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin; mesleki kıdemlerine göre dağılımlarına bakıldığında; %27.5'inin (42 kişi) 1-5 yıl, %36.6'sının (56 kişi) 6-10 yıl, %18.3'ünün (28 kişi) 11-15 yıl, %12.4'ünün (19 kişi) 16-20 yıl, %3.9'unun (6 kişi) 21-25 yıl ve %1.3'ünün (2 kişi) ise 26 yıl ve daha fazla süre ile mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Seminer Veya Hizmet İçi Eğitim Kursu Alma Durumlarına Göre Dağılımı

2018 Sosyal Bilgiler programı ile ilgili seminer veya kurumunuzca verilen kurs aldınız mı?	f	%
Evet	81	52.9
Hayır	72	47.1
Toplam	153	100.0

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin; %52.9'u (81 kişi) 2018 sosyal bilgiler programı ile ilgili seminer veya kurumunuzca verilen kurs aldığını, %47.1'i (72 kişi) ise seminer veya kurumunuzca verilen kurs almadığını belirtmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Süreli Yayın Takip Etme Durumlarına Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler dersi ile ilgili süreli yayınları takip ediyor musunuz?	f	%
Evet	81	52.9
Hayır	72	47.1
Toplam	153	100.0

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin; %52.9'u (81 kişi) sosyal bilgiler dersi ile ilgili süreli yayınları takip ettiğini, %47.1'i (72 kişi) ise takip etmediğini ifade etmiştir.

Ölçme Araçları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda veri toplama aracı olarak; Çakır (2009)'ın yapmış olduğu araştırmasında kullanmak üzere oluşturduğu öğretmen anket formu uygulanmıştır. Öğretmenlere araştırması için kullanacağı formu oluşturmadan önce tez konusuyla ilgili bilimsel oluşturulmuş çalışmaları, tezine konu olan ders kitabı inceleme kılavuzunu ve değerlendirme ölçeklerini inceleyerek kapsamlı bir belge taraması gerçekleştirmiştir. Oluşturulan forma kesin biçimini vermeden önce bu alanda kendini yetiştirip uzmanlık almış kişilerin görüşleri ve kitabı kullanan eğitimcilerin görüşlerine başvurarak eksikliklerini tamamlamıştır. Son hali verilen formun geçerliliğini ve güvenilirliğini belirlemek için ön uygulama yapmış ve bu uygulamadan sonra eksiklikler giderilerek forma son halini vermiştir.

Tablo 7. Cronbach Alfa Değeri

Bölüm	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Teknik tasarım ve düzenleme	18	0.94
İçerik	23	0.95
Dil ve anlatım	4	0.76
Ölçme ve değerlendirme	6	0.89

Tablo 7 incelendiğinde, ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesi anketinin güvenilirlik düzeyini incelemek için Cronbach Alfa değeri kullanılmıştır. Cronbach Alfa değeri "0" ile "1" arasında değişmektedir. Alfa değeri 0.60 ile 0.80 arasında olduğunda güvenilirliğin iyi; 0.80 ile 1.00 arasında olduğunda ise güvenilirliğin yüksek olduğunu düzeyde olduğunu göstermektedir (Kozak, 2015).

Teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme boyutları için hesaplanan Cronbach alfa katsayıları sırası ile 0.94; 0.95; 0.76 ve 0.89'dur. Bu değerler anketin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir.

Anket formu iki bölümden oluşmakta olup birinci bölümde öğretmenlerin kişisel bilgilerini tespit etmek amacıyla 6 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise öğretmenlerin konuları anlatımında ve öğrencileri hedeflere ulaştırmada okuttukları Sosyal bilgiler ders kitabının teknik, tasarım ve düzenleme kısmıyla ilgili (18 soru), içerik kısmıyla ilgili (23 soru), dil ve anlatım kısmıyla ilgili (4 soru) ve ölçme ve değerlendirme kısmıyla ilgili (6 soru) bakış açılarını tespit etmeyi hedefleyen toplam 51 soru yer almaktadır. Ankete verilen cevaplar beşli likert tipinde; “kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kısmen katılıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” şeklinde ifade edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılacak olan anket formları, örneklem grubundaki sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanmadan önce Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden araştırma için gerekli izinler aldıktan sonra uygulama süreci başlamıştır. Öğretmenlere anket uygulamalarının mart ayı içerisinde ulaştırılarak doldurmalarına önemiyet verilmiştir. Böylece öğretmenlerin, o yıl kullanılan ders kitabı hakkında daha geniş kapsamlı görüş belirtmelerine ve değerlendirmelerine imkân vereceği varsayılmıştır. Örneklem kapsamındaki öğretmenlere, anket uygulamaları e-posta uzantısı gönderilerek elektronik ortamında anketler uygulanmıştır. Örneklem içerisinde yer alan öğretmenlere yapılan anketlerin tamamına ulaşılmış ve hepsi analize sokulmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Anket uygulamasından sonra toplanmış olan veriler elektronik ortamında analize sokulmadan önce, anket formlarının talimatlarda yer alan kurallara uygun doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiştir. Öğretmen anketlerinden toplanmış olan verilerin analiz sonuçlarının bilimsel bir şekilde açıklayabilmek amacıyla SPSS (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programına nicel verilerin girişi yapmıştır. Araştırmada toplanan veriler SPSS for Windows 22.0 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Analizlerin yorumlanmasında istatistiki olarak frekans, yüzde, çarpıklık, basıklık ve standart sapma kullanılmıştır.

Tablo 8. Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişken	N	Çarpıklık		Basıklık	
		Değer	Std. Hata	Değer	Std. Hata

Teknik tasarım ve düzenleme	153	-0.38	0.19	-0.20	0.39
İçerik	153	-0.21	0.19	0.31	0.39
Dil ve anlatım	153	0.05	0.19	-0.57	0.39
Ölçme ve değerlendirme	153	-0.11	0.19	-0.31	0.39

Tablo 8 incelendiğinde, ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesi anketinden elde edilen puanlara ait çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiştir. Bu değerlerin ± 1 aralığında bulunması normal dağılım için yeterli görülmektedir (George ve Mallery, 2010). Hesaplanan değerlerin belirtilen aralıkta yer aldığı ve normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır.

6.sınıf Sosyal bilgiler ders kitabının genel ve ilgili kısım yorumlaması frekans ve yüzde değerlerine göre yapılmıştır. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin kitabına yönelik değerlendirmeleri ile cinsiyet, seminer veya kurumunuzca verilen kurs almaları ve süreli yayın takip etmeleri değişkenleri arasındaki ilişkinin tespiti için t-testi ve yaş grubu, eğitim durumu ve mesleki kıdemleri değişkenleri arasındaki ilişkinin tespiti için ise ANOVA testi ile analiz edilerek karşılaştırmalar yapılmıştır.

Tablo 9. Bağımlı, Bağımsız Değişkenler ve Kullanılan Testler

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Kullanılan Test
Ortaokul 6. Sınıf Sosyal bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi Öğretmen Anketinden elde edilen puanlar	Cinsiyet	Bağımsız örneklem t testi
	Seminer	
	Süreli yayın	
	Yaş grubu	ANOVA testi
	Eğitim durumu	
	Mesleki kıdem	

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılımı sağlanan öğretmenlere uygulanan ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesi anketinden elde edilen verilerin analiz edilmesi ile ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sürecinde; yüzde-frekans analizi ve parametrik testlerden olan t-testi ve ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tablolara dönüştürülmüş ve açıklanmıştır.

Uygulanan ankette yer alan teknik tasarım ve düzenleme bölümüyle ilgili 18 soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Teknik Tasarım ve Düzenleme Bölümü Verileri

Teknik Tasarlama ve Düzenleme	f	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{X}$	Sd
1. Kitabının kapağının düzenlemesi öğrencilerin dikkatini çekecek özelliktedir.	14	25	54	40	20	3.17	1.13	
2. Kitabın cildi sağlamdır.	20	29	40	42	22	3.11	1.24	
3. Kitabın sayfa düzeni göze hitap etmektedir.	12	22	38	61	20	3.35	1.12	
4. Kitaptaki sayfa düzeni öğrencinin dikkatini sayfanın merkezine çekecek özelliktedir.	10	20	50	52	21	3.35	1.07	
5. Kitapta kullanılan kâğıdın kalitesi, yazı ve grafik gibi öğeleri rahat görünecek düzeydedir.	5	11	33	55	49	3.86	1.05	
6. Kitabının içindekiler bölümünü kullanışlıdır.	8	11	41	54	39	3.68	1.09	
7. Kitapta kullanılan resim, grafik vb. görseller konularla bağlantılıdır.	9	16	47	52	29	3.49	1.09	
8. Kitapta kullanılan görsellerin renkleri açık, canlı ve net gözükmetedir.	5	7	34	57	50	3.91	1.01	

Teknik Tasarlama ve Düzenleme		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{X}$	Sd
9.Kitabındaki görsellerin renkleri canlı gözükmemektedir.	f %	6 3.9	5 3.3	34 22.2	62 40.5	46 30.1	3.89	1.00
10. Kitapta öğrencilerin nasıl kullanılacağına dair açıklama yer almaktadır.	f %	10 6.5	15 9.8	50 32.7	39 25.5	39 25.5	3.53	1.16
11.Konu ile ilgili görseller aynı sayfalarda verilmiştir.	f %	7 4.6	9 5.9	33 21.6	67 43.8	37 24.2	3.77	1.02
12. Kitapta yer alan görseller akılda kalıcı özelliktedir.	f %	10 6.5	13 8.5	50 32.7	52 34.0	28 18.3	3.49	1.08
13.Kitaptaki yazının baskısı; açık, net ve anlaşılır durumdadır.	f %	3 2.0	6 3.9	28 18.3	65 42.5	51 33.3	4.01	0.92
14.Kitaptaki yazının baskısı göz sağlığına zarar vermemektedir.	f %	1 0.7	10 6.5	34 22.2	63 41.2	45 29.4	3.92	0.91
15.Kitaptaki başlıklar dikkat çekici özelliktedir.	f %	9 5.9	24 15.7	46 30.1	51 33.3	23 15.0	3.35	1.09
16.Kitaptaki alt başlıklar dikkat çekici özelliktedir.	f %	9 5.9	29 19.0	58 37.9	41 26.8	16 10.5	3.16	1.04
17.Kitaptaki başlıklar açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.	f %	4 2.6	25 16.3	55 35.9	49 32.0	20 13.1	3.36	0.99
18.Sayfalar sınıf seviyesine uygun şekilde tasarlanmıştır.	f %	7 4.6	17 11.1	54 35.3	56 36.6	19 12.4	3.41	0.99

Tablo 10 incelendiğinde, öğretmenlerin ağırlıklı olarak; teknik tasarım ve düzenleme sorularına “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin, “Konu ile ilgili görseller aynı sayfalarda verilmiştir.” ifadesine %43.8’inin, “Kitaptaki yazının baskısı; açık, net ve anlaşılır durumdadır.” ifadesine %42.5’inin ve “Kitaptaki yazının baskısı göz sağlığına zarar vermemektedir.” ifadesine %41.2’sinin “katılıyorum” şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Öğretmenlerin, “Kitabının kapağının düzenlemesi öğrencilerin dikkatini çekecek özelliktedir.” ifadesine %35.3’ünün, “Kitapta öğrencilerin nasıl kullanılacağına dair

açıklama yer almaktadır.” ifadesine %32.7’sinin, “Kitaptaki alt başlıklar dikkat çekici özelliktedir” ifadesine %37.9’unun ve “Kitaptaki başlıklar açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.” ifadesine %35.9’unun “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Uygulanan ankette yer alan içerik bölümüyle ilgili 23 soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. İçerik Bölümü Verileri

İçerik		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{X}$	Sd
19.İçerik Sosyal Bilgiler eğitimindeki güncel öğretim anlayışları (işbirlikçi öğretim, araştırma, gezi, yaratıcı drama vb.)dikkate alınarak hazırlanmıştır.	f	15	23	59	43	13		
	%	9.8	15.0	38.6	28.1	8.5	3.10	1.07
20.İçerikte sözel hata bulunmaktadır.	f	24	47	50	25	7		
	%	15.7	30.7	32.7	16.3	4.6	2.63	1.07
21.İçerikte gereksiz bilgi ve detaya yer verilmemiştir.	f	23	36	43	38	13		
	%	15.0	23.5	28.1	24.8	8.5	2.88	1.19
22. Kitaptaki konular diğer derslerdeki konularla bağlantı kurulmuş durumdadır.	f	10	16	71	39	17		
	%	6.5	10.5	46.4	25.5	11.1	3.24	1.00
23.Kitapta bu derse karşı olumlu tutum oluşturacak etkinliklere yer verilmiştir.	f	13	21	56	48	15		
	%	8.5	13.7	36.6	31.4	9.8	3.20	1.07
24.İçerikte yer alan tablo ve istatistiki veri vb. bilgiler günceldir.	f	5	23	41	59	25		
	%	3.3	15.0	26.8	38.6	16.3	3.49	1.03
25.İçerikte tanımı yapılmayan terimler, sözlük kısmında öğrenci gelişimine uygun biçimde tanımlanmıştır.	f	7	18	63	51	14		
	%	4.6	11.8	41.2	33.3	9.2	3.30	0.95
26. Kitaptaki içerik, teknolojileri ve bilimsel yöntemleri kullanmaya yönlendirecek biçimde düzenlenmiştir..	f	9	23	54	54	13		
	%	5.9	15.0	35.3	35.3	8.5	3.25	1.01
27. Programdaki yoğunlukları göz önüne alarak öğrenme ve alt öğrenme alanları arasında uygun bir denge kurulmuştur.	f	15	25	61	39	13		
	%	9.8	16.3	39.9	25.5	8.5	3.06	1.07
28.Konularla ilgili günlük yaşam çalışmalarına yer verilmesi öğrenmeyi destekleyici niteliktedir.	f	6	25	51	54	17		
	%	3.9	16.3	33.3	35.3	11.1	3.33	1.00

İçerik	f	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{X}$	Sd
29.Etkinlikler öğrencilerin gelişim farklılıklarını dikkate alacak şekilde düzenlenmiştir.	17	11.1	20.9	39.9	20.9	11	2.92	1.07
30.İçerikte yer alan örnekler öğrencilerin ilgisini çekecek özelliktedir.	12	7.8	17.0	37.9	29.4	12	3.12	1.04
31. Kitaptaki kavramlar günlük hayattan yararlanılarak oluşturulmuştur.	8	5.2	11.8	39.2	30.1	21	3.35	1.02
32. Kitapta yer alan konular öğrencilerin karşılaştırma yapmasına fırsat verecek şekilde düzenlenmiştir.	10	6.5	16.3	37.9	32.0	11	3.16	1.00
33. Kitapta yer alan konular öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurmalarını sağlayacak şekilde oluşturulmuştur.	9	5.9	18.3	37.3	30.1	13	3.16	1.01
34.Kitapta yer alan problemler günlük hayatta karşılaşılan durumları yansıtabilecek niteliktedir.	8	5.2	14.4	40.5	28.8	17	3.26	1.01
35.Kitaptaki problemler öğrencilerin ilgisini çekecek özelliktedir.	11	7.2	18.3	39.9	25.5	14	3.11	1.04
36.Kitaptaki sorular öğrencilerin yorum yapmasını, yeni çözümler üretmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.	15	9.8	17.0	34.6	31.4	11	3.09	1.07
37. Kitap, öğretim programda verilen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yönelik etkinlikleri içerecek şekilde düzenlenmiştir.	14	9.2	14.4	39.9	28.1	13	3.12	1.05
38.Kitapta gerçek yaşam durumları göz önüne alınarak problem kurma ve çözmeyi geliştirecek biçimde düzenlenmiştir.	10	6.5	16.3	38.6	26.8	18	3.20	1.06
39. Konular öğrencilerin daha önce sahip olması gereken öğrenmelerini dikkate alarak sunulmaktadır.	15	9.8	17.0	30.1	32.0	17	3.17	1.14
40.Konular öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir düzeydedir.	38	24.8	28.8	26.1	14.4	9	2.47	1.18
41. Kitapta yer alan etkinlikler öğrencilerin farklı becerilerini geliştirecek biçimde düzenlenmiştir.	21	13.7	19.0	37.3	26.1	6	2.87	1.07

Tablo 11 incelendiğinde ise, öğretmenlerin ağırlıklı olarak; içerik bölümü sorularına “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin, “İçerikte yer alan tablo ve istatistiki veri vb. bilgiler günceldir.” ifadesine % 38.6’sının, “Konularla ilgili günlük yaşam çalışmalarına yer verilmesi öğrenmeyi destekleyici niteliktedir.” ifadesine % 35.3’ünün ve “Konular öğrencilerin daha önce sahip olması gereken öğrenmelerini dikkate alarak sunulmaktadır.” ifadesine % 32.0’sinin “katılıyorum” şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Öğretmenlerin, “Konular öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir düzeydedir.” ifadesine ise % 28.8’inin “katılmıyorum” şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Uygulanan ankette yer alan dil ve anlatım bölümüyle ilgili 4 soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Dil ve Anlatım Verileri

Dil ve Anlatım		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{X}$	Sd
42. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan konu anlatımlarında mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğü vardır.	f	8	21	39	50	35	3.54	1.14
	%	5.2	13.7	25.5	32.7	22.9		
43. Ders kitabının dili anlaşılmalıdır.	f	4	15	40	49	45	3.75	1.06
	%	2.6	9.8	26.1	32.0	29.4		
44. Öğrencilerin yeni terimler öğrenmelerini sağlamaktadır.	f	8	6	45	56	38	3.71	1.04
	%	5.2	3.9	29.4	36.6	24.8		
45. Yazım ve noktalama hataları vardır.	f	14	23	39	40	37	3.41	1.25
	%	9.2	15.0	25.5	26.1	24.2		

Tablo 12 incelendiğinde ise, öğretmenlerin ağırlıklı olarak; dil ve anlatım bölümü sorularına “katılıyorum” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin, “Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan konu anlatımlarında mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğü vardır.” ifadesine %32.7’si “katılıyorum” şeklinde cevap vermişken %25.5’i “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. “Ders

kitabının dili anlaşılmaktadır.” ifadesine %32.0’si “katılıyorum” şeklinde cevap vermişken %26.1’i “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. “Öğrencilerin yeni terimler öğrenmelerini sağlamaktadır.” ifadesine %36.6’sı “katılıyorum” şeklinde cevap vermişken %29.4’ü “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. “Yazım ve noktalama hataları vardır.” ifadesine %26.1’i “katılıyorum” şeklinde cevap vermişken %25.5’i “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir.

Uygulanan ankette yer alan ölçme ve değerlendirme bölümüyle ilgili 6 soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplara ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 13’da gösterilmiştir.

Tablo 13. Ölçme ve Değerlendirme Verileri

Ölçme ve Değerlendirme		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	$\bar{X}$	Sd
46. Alıştırmalar her seviyedeki öğrencinin kendini değerlendirmesine fırsat tanımaktadır.	f	19	25	58	36	15	3.01	1.13
	%	12.4	16.3	37.9	23.5	9.8		
47. Sosyal bilgiler ders kitabında her konu için hazırlanan ölçme-değerlendirme soruları yeterlidir.	f	33	41	43	28	8	2.58	1.16
	%	21.6	26.8	28.1	18.3	5.2		
48. Ölçme değerlendirme çalışmaları öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik etmektedir.	f	22	36	57	33	5	2.75	1.05
	%	14.4	23.5	37.3	21.6	3.3		
49. Sosyal bilgiler ders kitabında üst düzey düşünme becerilerini geliştirici nitelikte sorulara yer verilmektedir.	f	23	31	59	34	6	2.79	1.07
	%	15.0	20.3	38.6	22.2	3.9		
50. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan sorular öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etmektedir.	f	19	27	60	36	11	2.95	1.09
	%	12.4	17.6	39.2	23.5	7.2		
51. Ünite sonlarındaki sorular öğrenci kazanımlarını ölçecek niteliktedir.	f	14	21	51	52	15	3.21	1.09
	%	9.2	13.7	33.3	34.0	9.8		

Tablo 13 incelendiğinde ise, öğretmenlerin ağırlıklı olarak; ölçme ve değerlendirme bölümü sorularına “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin, “Sosyal bilgiler ders kitabında her konu için hazırlanan ölçme-değerlendirme soruları yeterlidir.” ifadesine %28.1’i “kısmen katılıyorum” şeklinde

cevap vermişken %26.8'i "katılmıyorum" şeklinde cevap vermiştir. "Ünite sonlarındaki sorular öğrenci kazanımlarını ölçecek niteliktedir." ifadesine %34.0'ü "katılıyorum" şeklinde cevap verdiği görülmektedir.

Tablo 14. Betimsel İstatistik Verileri

Değişken	N	Minimum	Maksimum	$\bar{X}$	SS
Teknik tasarım ve düzenleme	153	1.44	5.00	3.54	0.76
İçerik	153	1.09	5.00	3.11	0.75
Dil ve anlatım	153	1.50	5.00	3.60	0.86
Ölçme ve değerlendirme	153	1.00	5.00	2.88	0.89

Tablo 14 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların sırasıyla 1.14-5.00; 1.09-5.00; 1.50-5.00 ve 1.00-5.00 aralığında değiştiği görülmektedir.

Teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalaması sırasıyla 3.54 ± 0.76 ; 3.11 ± 0.75 ; 3.60 ± 0.86 ve 2.88 ± 0.89 olarak hesaplanmıştır.

Elde edilen ortalamalar dikkate alındığında, öğretmen görüşlerine göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme ile dil ve anlatımının ölçütlere uygunluğu çok yüksek düzeyde; içerik ile ölçme ve değerlendirmenin ölçütlere uygunluğu ise yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 15. Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Verileri

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Teknik tasarım ve düzenleme	Kadın	61	3.39	0.80	-2.04	0.33
	Erkek	92	3.65	0.71		
İçerik	Kadın	61	2.93	0.79	-2.46	0.32
	Erkek	92	3.23	0.70		
Dil ve anlatım	Kadın	61	3.58	0.94	-0.30	0.12
	Erkek	92	3.62	0.81		
Ölçme ve değerlendirme	Kadın	61	2.55	0.94	-3.92	0.01*
	Erkek	92	3.11	0.79		

$p < 0.05$, $p > 0.05$

Tablo 15 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

Ders kitabının ölçme ve değerlendirme bölümüne verilen puanların ortalamalarında cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0.05$). Erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının ölçme ve değerlendirme bölümünün ölçütleri karşılama konusunda daha yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 16. Mesleki Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi

Değişken	Mesleki kıdem	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Post-hoc
Teknik tasarım ve düzenleme	0-5	42	3.37	0.77	1.03	0.40	-
	6-10	56	3.57	0.69			
	11-15	28	3.77	0.98			
	16-20	19	3.59	0.52			
	21-25	6	3.43	0.73			
	26 ve yukarı	2	3.27	0.62			
	İçerik	0-5	42	2.92			
6-10		56	3.08	0.68			
11-15		28	3.47	0.84			
16-20		19	3.18	0.71			
21-25		6	2.75	0.91			
26 ve yukarı		2	3.26	1.04			
Dil ve anlatım		0-5	42	3.32	0.83	2.25	0.05
	6-10	56	3.74	0.81			
	11-15	28	3.71	0.88			
	16-20	19	3.53	0.82			
	21-25	6	3.62	1.27			
	26 ve yukarı	2	4.87	0.17			
	Ölçme ve değerlendirme	0-5	42	2.90	0.82		
6-10		56	2.86	0.90			
11-15		28	3.16	0.87			
16-20		19	2.57	1.03			
21-25		6	2.66	0.88			
26 ve yukarı		2	2.91	1.06			

* $p<0.05$, $p>0.05$

Tablo 16 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

Ders kitabının içerik bölümüne verilen puanların ortalamalarında mesleki kıdeme bağlı anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0.05$). Mesleki kıdem yılı 11-15 arasında olan öğretmenler, mesleki kıdem yılı 1-5 arasında olan öğretmenlere göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içerik bölümünün ölçütleri karşılama konusunda daha yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 17. Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi

Değişken	Yaşınız	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Teknik tasarım ve düzenleme	20-30	51	3.40	0.77	1.22	0.30
	31-40	85	3.65	0.76		
	41-50	14	3.45	0.69		
	51-60	3	3.51	0.60		
	61 ve yukarı	-	-	-		
İçerik	20-30	51	2.93	0.74	1.84	0.14
	31-40	85	3.23	0.71		
	41-50	14	3.02	0.90		
	51-60	3	3.05	0.81		
	61 ve yukarı	-	-	-		
Dil ve anlatım	20-30	51	3.48	0.84	0.98	0.40
	31-40	85	3.67	0.84		
	41-50	14	3.51	1.01		
	51-60	3	4.16	1.23		
	61 ve yukarı	-	-	-		
Ölçme ve değerlendirme	20-30	51	2.80	0.91	0.82	0.48
	31-40	85	2.98	0.85		
	41-50	14	2.70	1.07		
	51-60	3	2.55	0.97		
	61 ve yukarı	-	-	-		

$p>0.05$

Tablo 17 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$). Yaş grupları farklı olan öğretmenlerin ders kitabını değerlendirmelerinde bir birlerine yakın değerlendirmelerde buldukları görülmektedir.

Tablo 18. Eğitim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Testi

Değişken	Eğitim Durumunuz	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Teknik tasarım ve düzenleme	2 Yıllık Eğitim Enstitüsü	-	-	-	1.23	0.29
	Yüksekokul/Akademi	3	4.16	0.76		
	Eğitim Fakültesi	139	3.52	0.74		
	Diğer(Edebiyat Fakültesi/Tezsiz Yüksek Lisans	11	3.68	0.88		
	2 Yıllık Eğitim Enstitüsü	-	-	-		
İçerik	Yüksekokul/Akademi	3	3.65	0.52	0.79	0.45
	Eğitim Fakültesi	139	3.09	0.74		
	Diğer(Edebiyat Fakültesi/Tezsiz Yüksek Lisans	11	3.13	0.86		
	2 Yıllık Eğitim Enstitüsü	-	-	-		
	Yüksekokul/Akademi	3	4.00	1.00		
Dil ve anlatım	Eğitim Fakültesi	139	3.61	0.85	0.53	0.58
	Diğer(Edebiyat Fakültesi/Tezsiz Yüksek Lisans	11	3.43	0.98		
	2 Yıllık Eğitim Enstitüsü	-	-	-		
	Yüksekokul/Akademi	3	3.44	0.41		
	Eğitim Fakültesi	139	2.86	0.90		
Ölçme ve değerlendirme	Diğer(Edebiyat Fakültesi/Tezsiz Yüksek Lisans	11	3.03	0.89	0.75	0.47

p>0.05

Tablo 18 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p>0.05). Eğitim durumları farklı olan öğretmenlerin ders kitabını değerlendirmelerinde bir birlerine yakın değerlendirmelerde buldukları görülmektedir.

Tablo 19. Seminer Veya Hizmet İçi Eğitim Değişkenine Göre t Testi

Değişkenler	Seminer Eğitimi	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Teknik tasarım ve düzenleme	Evet	81	3.56	0.78	0.23	0.27
	Hayır	72	3.53	0.73		
İçerik	Evet	81	3.15	0.82	0.80	0.04*
	Hayır	72	3.06	0.66		
Dil ve anlatım	Evet	81	3.64	0.89	0.60	0.52
	Hayır	72	3.56	0.83		
Ölçme ve değerlendirme	Evet	81	2.92	0.99	0.54	0.11

Hayır   72   2.84   0.80

* $p < 0.05$, $p > 0.05$

Tablo 19 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin seminer veya kurumunuzca verilen kurs alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > 0.05$).

Ders kitabının içerik bölümüne verilen puanların ortalamalarında seminer veya kurumunuzca verilen kurs alma durumlarına bağlı anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p < 0.05$). Seminer veya kurumunuzca verilen kurs alan öğretmenler, seminer veya kurumunuzca verilen kurs almayan öğretmenlere göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içerik bölümünün ölçütleri karşılama konusunda daha yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 20. Süreli Yayın Takibi Değişkenine Göre t Testi

Değişkenler	Süreli Yayın Takibi	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Teknik tasarım ve düzenleme	Evet	81	3.62	0.76	1.32	0.77
	Hayır	72	3.46	0.75		
İçerik	Evet	81	3.19	0.77	1.41	0.59
	Hayır	72	3.02	0.71		
Dil ve anlatım	Evet	81	3.61	0.88	0.14	0.67
	Hayır	72	3.59	0.85		
Ölçme ve değerlendirme	Evet	81	2.89	0.91	0.12	0.99
	Hayır	72	2.87	0.87		

$p > 0.05$

Tablo 20 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin süreli yayın takip etme durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > 0.05$). Süreli yayın takip eden öğretmenlerle süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin ders kitabını değerlendirmelerinde bir birlerine yakın değerlendirmelerde buldukları görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırmada araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin, ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme bakımından genel olarak olumlu düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir. Konuyla ilgili daha önce yapılan araştırmalarda ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme bakımından Akbuğa (2010), Çetin (2008), Çetin (2016), Çimen Kurt (2017) ve Turan (2015) öğretmenlerin olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Kayabaşı (2003), Özsoy Sümengen (2010) ve Uzun Turan (2003) ise olumsuz düşüncelere sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmada ders kitabını içerik bakımından araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin yer yer eksik bulsalar da genel olarak kısmen olumlu düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir. Daha önce yapılan araştırmalarda ders kitabını içerik bakımından Turan (2015) ve Uzun Turan (2003) öğretmenlerin kısmen olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Akbuğa (2010), Çetin (2008) ve Çetin (2016) öğretmenlerin olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Çimen Kurt (2017), Kayabaşı (2003) ve Özsoy Sümengen (2010) ise olumsuz düşüncelere sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmada ders kitabını dil ve anlatım bakımından araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin genel olarak olumlu düşünceye sahip oldukları tespit edilmiştir. Daha önce yapılan araştırmalarda ders kitabını dil ve anlatım bakımından Akbuğa (2010), Çetin (2008), Çetin (2016) ve Çimen Kurt (2017) öğretmenlerin olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Uzun Turan (2003) öğretmenlerin kısmen olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Özsoy Sümengen (2010) ve Turan (2015) ise olumsuz düşüncelere sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmada ders kitabını ölçme ve değerlendirme bakımından araştırmaya katılım sağlayan öğretmenlerin genel olarak kısmen olumlu düşünceye sahip oldukları tespit edilmiştir. Daha önce yapılan araştırmalarda ders kitabını ölçme ve değerlendirme bakımından Akbuğa (2010) öğretmenlerin olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Uzun Turan (2003) öğretmenlerin kısmen olumlu düşüncelere sahip olduğunu; Çetin (2016) ise olumsuz düşüncelere sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Konuyla ilgili araştırma yapan diğer araştırmacılar ders kitabını ölçme ve değerlendirme bakımından incelememişlerdir.

Bu araştırmada ders kitabında araştırmaya katılım sağlayan օęretmenlerin օęretim programda verilen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yօnelik etkinlikleri iğerdiği konusunda genel olarak olumlu dօřunçeye sahip oldukları tespit edilmiştir. Daha օnce yapılan araştırmalarda ders kitabında programda verilen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yօnelik etkinlikleri iğermesi bakımından Ulu Kalın (2007) օęretmenlerin olumlu dօřunculere sahip olduğunu; Esen (2017) ve օzsoy Smengen (2010) ise olumsuz dօřunculere sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Konuyla ilgili araştırma yapan diğer araştırmacılar ders kitabında programda verilen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yօnelik etkinlikleri iğermesi bakımından incelememişlerdir.

Bu araştırmada ders kitabının օlęme ve değerlendirme bօlmne verilen puanların ortalamalarında cinsiyete bağlı; içerik bօlmne verilen puanların ortalamalarında mesleki kıdeme bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ders kitabının teknik tasarım ve dzenleme, içerik, dil ve anlatım, օlęme ve değerlendirme bօlmlerine verilen puanların ortalamalarında օęretmenlerin eğitim durumlarına gօre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Daha օnce yapılan araştırmada Yılmaz (2016) օęretmenlerin, ders kitabının bilimsel içerik, dil ve anlatım, gօrsel tasarım օęeleri ve օlęme ve değerlendirme alt boyutuna ait sorulara vermiş oldukları cevaplarda cinsiyete ve օęrenim durumlarına bağlı anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Mesleki kıdem değişkenine bağlı olarak օęretmenlerin, bilimsel içerik, dil ve anlatım, gօrsel tasarım օęeleri ve օlęme ve değerlendirme alt boyutuna ait sorulara vermiş oldukları cevaplarda ise anlamlı farklılıklar olduğunu tespit etmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmen görüşlerine göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının genel olarak teknik tasarım ve düzenleme ile dil ve anlatımının ölçütlere uygunluğu çok yüksek düzeyde; içeriğinin ölçütlere uygunluğu yüksek düzeyde; ölçme ve değerlendirmenin ölçütlere uygunluğu ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmayla değerlendirilmesi yapılan ders kitabı için araştırmaya katılan öğretmenler olumlu görüş bildirmiş olsalar da ilgili bölümlerin bazı kısımlarında eksiklikler tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler, teknik tasarım ve düzenleme bölümüne genel olarak “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Fakat ders kitabının kapak tasarımının öğrencilerin dikkatini çekmede eksik olduğu; ders kitabında öğrencilerin nasıl yararlanacağına ait yeterli düzeyde açıklama olmadığı; ders kitabındaki alt başlıkların yeterli düzeyde dikkat çekici olmadığı; ders kitabındaki başlıkların yeterli düzeyde açık ve etkili bir biçimde ifade edilmediği; ders kitabının cildinin yeterli düzeyde sağlam olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler, içerik bölümüne genel olarak “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Konuların öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir düzeyde olmadığı; içerikte kısmen sözel hataların olduğu; içerikte kısmen gereksiz bilgi ve ayrıntıların olduğu; programdaki yoğunlukları göz önüne alarak öğrenme ve alt öğrenme alanları arasında uygun bir denge kurulmasında yetersiz olduğu; öğrencilerin gelişim farklılıklarını dikkate alan etkinliklerin yeterli düzeyde bulunmadığı; öğrencilerin ilgisini çekecek örneklere yeteri kadar yer verilmediği; ders kitabındaki problemler yeteri kadar öğrencilerin ilgisini çekecek nitelikte olmadığı; ders kitabındaki sorular öğrencilerin yorum yapmasını, yeni çözümler üretmesini yeteri kadar sağlamadığı; ders kitabında yer alan etkinliklerin öğrencilerin farklı becerilerini yeteri kadar geliştirmedeği tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler, dil ve anlatım bölümüne genel olarak “katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan konu anlatımlarında mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğünde kısmen eksiklik olduğu; ders kitabının dilinin anlaşılabilirliğinin da kısmen eksiklik olduğu ve öğrencilerin yeni terimler öğrenmelerini sağlamada kısmen eksiklik olduğu; yazım ve noktalamalarda kısmen hataların olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler, ölçme ve değerlendirme bölümüne genel olarak “kısmen katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Ünite sonlarındaki soruların öğrenci kazanımlarını ölçecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın alıştırmalar her seviyedeki öğrencinin kendini değerlendirmesine fırsat tanımada kısmen yetersiz olduğu; ders kitabındaki her konu için hazırlanan ölçme ve değerlendirme sorularının kısmen yetersiz olduğu; ölçme ve değerlendirme çalışmalarının öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik etmede kısmen yetersiz olduğu; ders kitabında üst düzey düşünme becerilerini geliştirici nitelikte sorulara kısmen yer verildiği; ders kitabında yer alan soruların öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etmede kısmen yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ders kitabının ölçme ve değerlendirme bölümüne verilen puanların ortalamalarında cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenlere göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının ölçme ve değerlendirme bölümünün ölçütleri karşılama konusunda daha yeterli olduğu düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ders kitabının içerik bölümüne verilen puanların ortalamalarında mesleki kıdeme bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Mesleki kıdem yılı 11-15 arasında olan öğretmenlerin, mesleki kıdem yılı 1-5 arasında olan öğretmenlere göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içerik bölümünün ölçütleri karşılama konusunda daha yeterli olduğu düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Yaş grupları farklı olan öğretmenlerin ders kitabını değerlendirmelerinde birbirlerine yakın değerlendirmelerde buldukları tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Eğitim durumları farklı olan öğretmenlerin ders kitabını değerlendirmelerinde birbirlerine yakın değerlendirmelerde buldukları tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin seminer veya kurumunuzca verilen kurs alma durumlarına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ders kitabının içerik bölümüne verilen puanların ortalamalarında seminer veya kurumunuzca verilen kurs alma durumlarına bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Seminer veya kurumunuzca verilen kurs alan öğretmenlerin, seminer veya kurumunuzca verilen kurs almayan öğretmenlere göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içerik bölümünün ölçütleri karşılama konusunda daha yeterli olduğu düşünceinde oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme bölümlerine verilen puanların ortalamalarında öğretmenlerin süreli yayın takip etme durumlarına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Süreli yayın takip eden öğretmenlerle süreli yayın takip etmeyen öğretmenlerin ders kitabını değerlendirmelerinde birbirlerine yakın değerlendirmelerde buldukları tespit edilmiştir.

Öneriler

Teknik tasarım ve düzenleme bölümüyle ilgili öneriler;

1. Ders kitabında öğrencilerin nasıl yararlanacağına ait açıklamalara daha fazla yer verilmelidir.

2. Ders kitabındaki alt başlıklar dikkat çekici hale getirilmelidir.
3. Ders kitabındaki başlıklar daha açık ve net bir şekilde ifade edilmelidir.
4. Kitabın cildi daha sağlam hale getirilmelidir.

İçerik bölümüyle ilgili öneriler;

1. Konular öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir hale getirilmelidir.
2. İçerikteki sözel hatalar giderilmelidir.
3. İçerikteki gereksiz bilgi ve ayrıntılar çıkarılmalıdır.
4. Programdaki yoğunlukları göz önüne alarak öğrenme ve alt öğrenme alanları arasında uygun bir denge kurulmalıdır.
5. Öğrencilerin gelişim farklılıklarını dikkate alan etkinlikler daha fazla yer verilmelidir.
6. Öğrencilerin ilgisini çekecek örneklere daha fazla yer verilmelidir.
7. Ders kitabındaki problemler öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde geliştirilmelidir.
8. Ders kitabındaki sorular öğrencilerin yorum yapmasını, yeni çözümler üretmesini sağlayacak şekilde geliştirilmelidir.
9. Ders kitabı, programda verilen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yönelik etkinliklere daha fazla yer verilmelidir.
10. Ders kitabında yer alan etkinlikler öğrencilerin farklı becerilerini geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.

Dil ve anlatım bölümüyle ilgili öneriler;

1. Ders kitabında yer alan konu anlatımlarındaki mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğü arttırılmalıdır.
2. Ders kitabının dili daha anlaşılır hale getirilmelidir.
3. Öğrencilerin yeni terimler öğrenmelerini sağlayacak şekilde geliştirilmelidir.
4. Yazım ve noktalama hataları giderilmelidir.

Ölçme ve değerlendirme bölümüyle ilgili öneriler;

1. Alıştırmalar her seviyedeki öğrencinin kendini değerlendirmesine fırsat tanıyacak şekilde geliştirilmelidir.
2. Ders kitabında her konu için hazırlanan ölçme ve değerlendirme soruları geliştirilmelidir.
3. Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik edecek şekilde geliştirilmelidir.
4. Ders kitabında üst düzey düşünme becerilerini geliştirici nitelikte sorulara daha fazla yer verilmelidir.
5. Ders kitabında yer alan sorular öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik edecek şekilde geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbuğa, M. (2010). *İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri (Konya ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye’deki yeri. R. Turan, A.M. Sünbül ve H. Akdağ (Editör). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar içinde* (s. 2-21). Ankara: Pegem Akademi.
- Akpınar, A. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 20(2), 605-626.
- Aksoy, B. ve Sönmez, Ö. F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(48), 65-79.
- Aküzüm, C. (2013). Eğitim ve teknoloji ile ilgili kavramlar. R. Sever ve E. Koçoğlu (Editör). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı içinde* (s. 1-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Alkan, C. (1998). *Eğitim teknolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Editör). *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 3-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayrakçı, M. (2005). Ders kitapları konusu ve ilköğretimde ücretsiz ders kitabı dağıtımı projesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 165, 1-10
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2008). *XV-XVII. yüzyıllarda Osmanlı halkı*. Yayımlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2016). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. turan ve T. Yıldırım (Editör). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (s. 1-34). Ankara: Anı yayıncılık.
- Bilgili, A. S. (2013). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Editör). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (s. 1-38). Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun Keskin, S. ve Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilkokul (ilköğretim 1. kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak ”barış’ın” yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7 (17), 69-92.
- Çakır, İ. (2009). *İlköğretim 5. sınıf matematik ders kitaplarının öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çalışkan, H. (2003). Öğretim teknolojilerinin öğretim sürecindeki yeri ve tasarımı. H. F. Odabaşı (Editör). *Öğretim teknolojileri ve materyal değerlendirme geliştirme içinde* (s. 93-112). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını.

- Çapa, M. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde Türkiye'de tarih öğretiminin tarihçesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 2(3), 1-28.
- Çelenk, S., Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç ve materyal kullanımının önemi. R. Sever ve E. Koçoğlu (Editör). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 39-64). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri. *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32 (1), 73-105.
- Çetin, A. (2008). *6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çetin, O. (2016). *İlköğretim beşinci sınıf Sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Demirel, Ö. (2003). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde çoklu zeka kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirkaya, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde ders kitabı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Editör). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s. 89-104). Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Esen, S. (2017). *7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Çimen Kurt, G. A. (2017). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı ve tutumlarının belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: a simple guide and reference, 17.0 update*. Boston: Pearson.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Işıldak, Ö. (2001). Fen bilgisi ders kitaplarının öğrencilerin eğitim düzeyine ve okuma yaşına uygunluğu. *Eğitim ve Bilim*, 21(121), 32-35.
- Kabapınar, Y. (2012). Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 367-401). Ankara: Pegem Akademi.

- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karaduman, H. (2005). *Sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Karagözoğlu, A. G. (1966). *İlkokullarda sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kayabaşı, B. (2003). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri (Sakarya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kazu, H. ve Yeşilyurt, E. (2008). Teacher's aims of using instructional tools and materials. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18 (2), 175-188.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2011). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s.4-14). Ankara: Pegem Akademi.
- Kozak, M. (2015). *Bilimsel araştırma: tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köse, E. (2013). Bilimsel araştırma modelleri. R. Y. Kıncal (Editör). *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s. 99-122). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Meydan, A. ve Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editör). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 155-192). Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2005). Resmi Gazete (05.04.2005). Sayı: 25177.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2012). Resmi Gazete (12.09.2012). Sayı: 28409.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler öğretimi* (çev. N. Oran). İstanbul: Maarif Basımevi.
- NCSS. (1993). *The Social Studies Professional*. Washington DC: National Council For Social Studies, January-February.
- Önder, M. (2014). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özmen, H. (2004). Fen öğretiminde öğrenme teorileri ve teknoloji destekli yapılandırmacı (constructivist) öğrenme. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3 (1), 100-111.

- Özsoy Sümengen, F. N. (2010). *2007 - 2008 öğretim yılı ilköğretim IV. ve V. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Öztürk C., Keskin S. C. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2007), Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir yaklaşım. C. Öztürk (Editör). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Editör). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programı içinde* (s. 1-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editör). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 1-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Somyürek, S. (2010). Bilişim teknolojileri öğretiminde materyal kullanımı. S. Şahin (Editör). *Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi özel öğretim yöntemleri içinde* (s. 227-255). Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, Ö. F. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde harita becerileri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, Ö. F. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler 7.sınıfkaradeniz bölgesi konusunun görsel araç-gereçlerle öğretiminin öğrencilerin akademik başarısına etkisinin değerlendirilmesi (Tokat örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, T. ve Soner, Y. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taş, T. A. (2015). *Sosyal bilgiler ders kitabı etkinliklerinin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi: Yatağan örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Turan, M. (2015). *Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Turan, R. ve Yıldırım, T. (2016). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ulu Kalın, Ö. (2007). *Sosyal bilgiler öğretim programı (2004) ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ulusoy, K. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editör). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 193-222). Ankara: Pegem Akademi.

- Uzun Turan, A. N. (2003). *İlköğretim altıncı ve yedinci sınıf öğrencileri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yalın, H. İ. (2006), *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yanpar Şahin, T. ve Yıldırım, S. (2001). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanpar, T. (2007). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde araç gereç kullanımı. C. Öztürk (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 310-341). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R. (2013). Nicel ve nitel araştırma yöntemleri. R. Y. Kıncal (Editör). *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 51-80). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yeşiltaş, E. (2006). *Sosyal bilgiler fiziki coğrafya konuları öğretiminde araç-gereç kullanımının öğrencilerin başarı düzeylerine etkisi (Kars ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Yılmaz, A. ve Şeker, M. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde materyal tasarımı. D. Dilek (Editör). *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 545-575). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, M. (2016). *Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Eskişehir örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yiğit, N., Alev, N., Altun, T., Özmen, H. ve Akyıldız, S. (2005), *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Trabzon: Derya Kitabevi Yayınları.

EKLER**Ek 1. Araştırma İzni Talep ve Onayı****İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ'NE
TOKAT**

2018-2019 Eğitim öğretim yılında Doç.Dr.Ömer Faruk SÖNMEZ danışmanlığında "Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirmesi" adlı tez çalışmam için Tokat il sınırları içerisindeki Ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine ekte sunmuş olduğum "Ortaokul 6.Sınıf Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi" adlı anket çalışmasını eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde uygulayabilmem hususunda izinize ihtiyaç duyulmaktadır.

Gereğini arz ederim. 31.10.2018

Ek:1. Öğrenci Kimlik Fotokopisi
2. Ortaokul 6.Sınıf Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi Anket Formu

Adres : Fevzipaşa Mah.
Sururisay Cad.
No:122-124 Daire:1 Erbaa TOKAT
Tel : 0546 572 27 51

Halil İbrahim SARICA
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Ve Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D.
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27001677-44-E.21791895
Konu : Araştırma İzni Verilmesi

14/11/2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) 09/10/2014 tarihli ve 27001677/600/4437181 sayılı Valilik Makam Onayı.
c) Araştırma İzinleri İnceleme Komisyonunun 14/11/2018 tarihli tutanağı.
d) 31.10/2018 tarihli dilekçe.

GOP Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve sosyal Bilimler Eğitimi A.B.D. Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Halil İbrahim SARICA'nın ilgi (d) talebi gereği Tokat il/ilçe Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yönelik "Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi" konusunda hazırlamış olduğu bilimsel amaçlı anket çalışmasını uygulamak istemektedir.

Söz konusu bilimsel amaçlı çalışmanın Tokat il/ilçe ortaokullarda eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulama yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'unuza arz ederim.

Murat KÜÇÜKALİ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
14/11/2018

Dr. Mehmet GÖDEKMERDAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Tutanak
2-Anket
3-Dilekçe

Güvenli Elektronik İmza
Aşılı İle Ayrıldır.

16.11./2018

Adnan YÜCE

Adres: GOP Bulvarı 60100 Tokat/Merkez
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme60@meb.gov.tr

Bilgi için: Adnan YÜCE Memur
Tel: 0 (356) 214 10 17
Faks: 0 (356) 214 11 86

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 67e5-d408-3ce4-a228-450d kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2. Öğretmen Anket Formu İzin Onayı

https://mail.google.com/mail/u/0/?ui=2&ik=ab9973a171&jsver=toRbFLcalA0.tr.&cbl=gmail_fe_190417.09_p4&view=cv&fs=1&tf=18

Anket formu

halil ibrahim SARICA <halilibrahimsarica...> 30 Eki 2018 10:11

Alici: imgecakmak

İmge Hocam Merhaba;

2009 yılı "İLKÖĞRETİM 5.SINIF MATEMATİK DERS KİTAPLARININ ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ" konulu Yüksek Lisans Tezinizin anketini, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında yazacağım Yüksek Lisans Tezi için kullanabilir miyim? Şimdiden teşekkürler. İyi günler.

Halil İbrahim SARICA

imge <imgecakmak@hotmail.com>

30 Eki 2018 10:13

Alici: ben

Kullanabilirsiniz hocam, Resmi olarak bir form varsa gönderin doldurayım. Daha önce de bir arkadaş kullanmıştı izin formu bulamamıştım.

[Android için Outlook](#) uygulamasını edinin

Ek 3. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi Öğretmen Anketi

Sayın Öğretmenim;

Bu anket, ders kitabı olarak kullandığınız MEB yayınlarına ait Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın görüşleriniz doğrultusunda genel olarak değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Elinizdeki anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgilerinize ait sorular, ikinci bölümde ise Sosyal Bilgiler ders kitabına ait 51 madde bulunmaktadır. Vermiş olduğunuz cevaplar yalnız bu araştırma için kullanılacak ve bilgiler saklı tutulacaktır. Elinizdeki ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Ankete göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Halil İbrahim SARICA
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Eğitim Bilimler Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D.
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

BÖLÜM I

Bu bölümdeki kişisel durumunuza ait sorular yer almaktadır. Her soruda duruma uygun seçeneği lütfen işaretleyiniz.

A. Cinsiyetiniz

1. ( )Kadın 2. ( )Erkek

B. Yaşınız

1. ( )20-30 3. ( )41-50 5. ( )61 ve yukarı
2. ( )31-40 4. ( )51-60

C. Eğitim Durumunuz

1. ( )2 Yıllık Eğitim Enstitüsü 3. ( )Eğitim Fakültesi
2. ( )Yüksekokul/Akademi 4. ( )Diğer(Edebiyat Fakültesi/Tezsiz Yüksek Lisans)

D. Meslekteki Kıdeminiz

1. ( )1-5 yıl 3. ( )11-15 5. ( )21-25 yıl
2. ( )6-10 yıl 4. ( )16-20 6. ( )26 yıl ve daha fazla

E. Yeni Sosyal Bilgiler programı ile ilgili seminer veya hizmet içi eğitim kursu aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

F. Sosyal bilgiler dersi ile ilgili süreli yayınları takip ediyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

BÖLÜM II

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitabına ait ifadeler yer almaktadır. Her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz ve size uygun gelen seçeneği (X) işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

A.TEKNİK TASARIM VE DÜZENLEME

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Sosyal Bilgiler ders kitabının kapak tasarımı öğrencilerin dikkatini çekecek niteliktedir.					
2. Kitabın cildi sağlamdır.					
3. Kitabın sayfa düzeni ilk bakışta göze hoş görünmektedir.					
4. Kitaptaki kenar boşlukları öğrencinin dikkatini sayfanın merkezine çekecek şekilde düzenlenmiştir.					
5. Kitap sayfalarında kullanılan kağıdın beyazlığı, üzerindeki yazı ve grafik gibi unsurların rahat görünmesini sağlamaktadır.					
6. Sosyal Bilgiler Ders kitabının içindekiler bölümünde aranılan konulara rahat ulaşılmaktadır.					
7. Kitapta kullanılan resim, grafik vb. görseller ilgili oldukları konular hakkında gerekli ipucunu vermektedir.					
8. Kitapta kullanılan görsellerin renkleri açık, canlı ve net görünmektedir.					
9. Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin renkleri canlıdır.					
10. Sosyal Bilgiler ders kitabından öğrencilerin nasıl yararlanacağına ait bir açıklama bulunmaktadır.					
11. Görsel öğeler ait olduğu konu ile ilgili sayfalarda kullanılmaktadır.					
12. Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan görseller akılda kalıcıdır.					
13. Kitaptaki yazının baskısı açık, net ve anlaşılırdır.					
14. Kitaptaki yazının baskısı göz sağlığına uygundur.					
15. Ders kitabındaki başlıklar dikkat çekicidir.					

	Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Kısmen Katlıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
16.Ders kitabındaki alt başlıklar dikkat çekicidir.					
17.Ders kitabındaki başlıklar açık ve etkili bir biçimde ifade edilmiştir.					
18.Sayfalar sınıf seviyesine uygun şekilde tasarlanmıştır.					
B.İÇERİK					
19.İçerik Sosyal Bilgiler eğitimindeki çağdaş öğretim yaklaşımları (işbirlikçi öğretim, araştırma, <u>gezi yaratıcı</u> drama vb.)dikkate alınarak düzenlenmiştir.					
20.İçerikte sözel hata vardır.					
21.İçerikte gereksiz bilgi ve ayrıntı yoktur.					
22. Sosyal Bilgiler kitabındaki konular aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirilmiştir.					
23.Ders kitabında Sosyal Bilgilere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik etkinlikler yer almaktadır.					
24.İçerikte verilen tablo ve <u>istatiki</u> ver vb. bilgiler günceldir.					
25.İçerikte tanımlanmayan terimler, sözlük <u>bölümünde</u> sınıf seviyesine uygun şekilde açıklanmıştır.					
26. Sosyal Bilgiler kitabındaki içerik, teknolojileri ve bilimsel yöntemleri kullanmaya yönlendirmektedir.					
27.Öğrenme ve alt öğrenme alanları arasında, programdaki ağırlıkları dikkate alınarak kapsam bakımından işlenişe uygun bir denge kurulmuştur.					
28.Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici, günlük yaşamla ilgili çalışmalara yer verilmektedir.					
29.Öğrencilerin gelişim farklılıklarını dikkate alan etkinlikler bulunmaktadır.					
30.Öğrencilerin ilgisini çekecek örneklere yer verilmektedir.					
31. Sosyal Bilgiler ders kitabındaki kavramlar günlük hayattan yararlanılarak verilmektedir.					

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
32. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konular öğrencilerin karşılaştırma yapmasına fırsat vermektedir.					
33. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konular öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurmalarını sağlamaktadır.					
34. Ders kitabında yer alan problemler günlük hayatta karşılaşılan durumları yansıtmaktadır.					
35. Ders kitabındaki problemler öğrencilerin ilgisini çekecek niteliktedir.					
36. Ders kitabındaki sorular öğrencilerin yorum yapmasını, yeni çözümler üretmesini sağlamaktadır.					
37. Sosyal Bilgiler ders kitabı, programda öngörülen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yönelik etkinlikleri içermektedir.					
38. Kitapta problem kurmayı ve çözmeyi geliştirecek gerçek yaşam durumlarına yer verilmektedir.					
39. Konular öğrencilerin daha önce sahip olması gereken Sosyal Bilgiler ön bilgileri dikkate alınarak sunulmaktadır.					
40. Konular öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir düzeydedir.					
41. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan etkinlikler öğrencilerin farklı becerilerini geliştirmektedir.					
C. DİL VE ANLATIM					
42. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konu anlatımlarında mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğü vardır.					
43. Ders kitabının dili anlaşılmalıdır.					
44. Öğrencilerin yeni terimler öğrenmelerini sağlamaktadır.					
45. Yazım ve noktalama hataları vardır.					
D. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME					
46. Alıştırmalar her seviyedeki öğrencinin kendini değerlendirmesine fırsat tanımaktadır.					

	Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Kısmen Katlıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
47. Sosyal Bilgiler ders kitabında her konu için hazırlanan ölçme-değerlendirme soruları yeterlidir.					
48. Ölçme değerlendirme çalışmaları öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik etmektedir.					
49. Sosyal Bilgiler ders kitabında üst düzey düşünme becerilerini geliştirici nitelikte sorulara yer verilmektedir.					
50. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan sorular öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etmektedir.					
51. Ünite sonlarındaki sorular öğrenci kazanımlarını ölçecek niteliktedir.					

Ek 4. Özgeçmiş

Adı Soyadı	Halil İbrahim SARICA
Kişisel Bilgiler	Uyruğu: T.C. Doğum Tarihi ve Yeri: 05.01.1989 / Reşadiye
İletişim Bilgileri	Tel: 0 546 572 27 51 E-posta: halilibrahimsarica@gmail.com
Öğrenim Bilgileri	Lise: 2003–2006 Gaziosmanpaşa Lisesi Lisans: 2007–2011 Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans: 2011-2019 Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı
İş Deneyimi	2013–halen: Tokat Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü / Erbaa Hizmet Merkezi İş ve Meslek Danışmanı

